

# ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ



3

УДК 62-028.31(075.2)  
ББК 30я721  
С34

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України  
(наказ Міністерства освіти і науки України від 17.07.2013 р. № 994)

**ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО**

Методичні малюнки **Олени Агеєвої**

### Працюємо разом із підручником:

 дізнаємося нове	 міркуємо, відповідаємо
 вивчаємо правила Школи майстерності	 творимо красу
 спостерігаємо, досліджуємо	 словничок «Умілі руки»

**Сидоренко В. К.**

С34 Трудове навчання : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закладів /  
В. К. Сидоренко, Н. В. Котелянець, О. В. Агеєва. — Харків : Сиція,  
2013. — 128 с. : іл.

ISBN 978-966-2542-54-7.

У підручнику відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та базової навчальної програми закладено можливості для реалізації всіх змістових ліній галузі: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, самообслуговування. Ця навчальна книга є концептуальним продовженням системи підручників нового покоління для початкової школи, що стала переможцем у Всеукраїнському конкурсі рукописів підручників для початкової школи. Її зміст спрямовано на формування і розвиток у межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає їм можливість самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. Підручник містить завдання профорієнтаційного характеру.

Для учнів 3-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, учителів початкової школи, методистів, студентів педагогічних коледжів та вищих навчальних закладів педагогічного спрямування, батьків.

**УДК 62-028.31(075.2)  
ББК 30я721**

ISBN 978-966-2542-54-7

© В. К. Сидоренко, Н. В. Котелянець, О. В. Агеєва, 2013  
© Видавництво «Сиція», 2013



# Любі друзі!



Ось ви і стали на рік старші, разом з вами «подорослішав» і ваш підручник. Цього навчального року на його сторінках відкрито Школу майстерності, де крім знайомих уже друзів-майстрів Шишечки, Голочки, Папірчика і Глинчика вам буде допомагати майстриня Дротинка.

На уроках трудового навчання ви не тільки пригадаєте все, чого навчилися раніше, а й підете далі: ви дізнаєтеся про складніші творчі роботи — проекти, навчитеся виконувати проектні завдання. Для їх виконання вам знадобляться знання й уміння працювати з різними матеріалами в різних техніках, а щоб опанувати все це — допомога одразу кількох майстрів, які завжди будуть до ваших послуг.

## Майстрині



## Майстри



Шишечка    Голочка    Дротинка    Папірчик    Глинчик

Майстерність приходить не відразу, для цього треба потрудитися. Пам'ятаєте народне прислів'я? **Справа майстра боїться.** А всі навколо майстрів цінують і поважають.

**Тож ласкаво просимо до Школи майстерності!  
Творчих вам успіхів!**

*З повагою ваші друзі — автори підручника*

## ВСТУП

Ласкаво просимо до Школи майстерності!

### ФОРМИ І ОБРАЗИ ПРИРОДИ — ЗРАЗОК ДЛЯ МАЙСТРА



Природа дуже гарна та різноманітна. Навіть у найбільш звичних творіннях природи багато чудового та повчального.





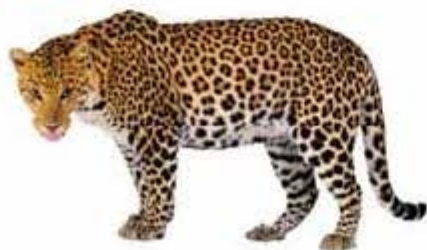
Справжній майстер спостерігає за природою та бере багато ідей з неї. У природи можна багато чого навчитися. Передусім — це гармонія форм та порядок у їх будові. Людина здавна спостерігала за природою та створила багато предметів побуту, машин та механізмів, подібних до об'єктів природи. Поєднання краси і користі — великий закон природи, якому людина вчиться слідувати у своїх творіннях.



Вертоліт дуже схожий на бабку.



Плафон світильника повторює форму квітки дзвіночка.



Маскувальне забарвлення шкури леопарда і тканини сорочки.



Насіння стиглої кульбаби розлітається сотнею «парашутиків».

Але в природі ще існує багато таємниць, і розкрити їх зможе лише той, хто вміє спостерігати, вивчати та досліджувати. Справжній майстер повинен знати матеріали, їх властивості, вміти добре володіти інструментами, планувати майбутню роботу, втілювати майстерність та фантазію у своїх виробах.



Пригадай, які правила майстрів ти вже знаєш.  
З чого починає роботу справжній майстер?

Ти вже добре оволодів техніками обробки багатьох матеріалів, ознайомився з правилами створення гарних речей, навчився майструвати цікаві вироби. У цьому році ти ознайомишся з новими техніками та навчишся створювати нові вироби, використовуючи природні форми.





# Розділ перший:

## РОБОТА З ПЛАСТИЛІНОМ І ПРИРОДНИМИ МАТЕРІАЛАМИ



Вас вітають майстри  
Шишечка і Глинчик  
та їхні помічники:

дощечка, стеки,  
олівець, пензлик,  
ножиці, клей,  
серветка

- **Ви дізнаєтеся,**  
які бувають скульптури
- **Ви відкриєте**  
способи поєднання  
пластиліну  
з природними  
матеріалами
- **Ви навчитеся**  
виготовляти  
корисні і веселі  
вироби



## РОБОТА ІЗ ПЛАСТИЛІНОМ



З уроків образотворчого мистецтва ти вже знаєш, що об'ємні зображення називаються **скульптурою**.



Розглянь та порівняй скульптурні зображення на фотографіях 1—3. Що спільного та відмінного ти помітив?

Зображення рибок на фотографіях 2, 3 називають **рельєфними**.



**Рельєф** — один з видів скульптури, у якому все зображуване частково виступає над поверхнею фону.

Розрізняють рельєфні форми з *виступаючими* та *заглибленими* зображеннями. Рельєфи використовують для оздоблення будинків, пам'ятників, а також можуть існувати як самостійні художні твори.





## БАРЕЛЬЄФ



**Барельєф** — скульптурний твір, у якому опукле зображення виступає над площиною фону не більш ніж на половину свого об'єму.

На барельєфах зображують природні форми (рослини, тварин), пейзажні або сюжетні композиції. Їх виготовляють з різних матеріалів: ліплять з глини, висікають з каменю, вирізають з дерева або відливають із бронзи та інших металів і сплавів.



Пригадай, як приготувати пластилін для роботи. Які способи оздоблення виробів з пластиліну ти знаєш?



### Барельєф «Морські мешканці»

Наші помічники:

- картон-основа
- дощечка
- стеки
- пластилін
- серветка





### Барельєф «Морські мешканці» робимо так:

1. Підготуй картон-основу та наліпи шар пластиліну завтовшки 2—3 мм, розрівняй його.
2. На пластиліні намалюй загостреною паличкою або стекою контур зображення.
3. Зроби зображення випуклим: виклади контур тоненькою ковбаскою та наліпи на нього шматочки пластиліну, добре їх примаж.



4. Зроби, де потрібно, прикраси (продави заглиблення або наліпи опуклі деталі).
5. Готовий барельєф можна покрити лаком та вставити в рамку.





## Творимо красу

У вільний час створи барельєф улюбленого мультиплікаційного героя.



## ЛІПЛЕННЯ ТВАРИН



Пластилін — чудовий пластичний матеріал. З нього можна ліпити не тільки рельєфні, а й об'ємні, круглі вироби, які можна роздивитися з усіх боків. Для ліплення використовують різні прийоми.



Пригадай та назви відомі тобі прийоми ліплення. Які існують способи з'єднання пластилінових деталей?

Отримати складну об'ємну форму з пластиліну можна різними способами.

### Способи ліплення



**Конструктивний** — найпростіший з них. Спочатку ліплять окремі частини, потім їх з'єднують у цілу фігурку, якій і надають характерних ознак тварини.



**Пластичний** — фігурка ліпиться шляхом витягування частин тіла із суцільного шматка пластиліну.



Найчастіше використовують **комбінований** спосіб ліплення, який поєднує елементи конструктивного і пластичного.



## Композиція «Кішки — мишки»



### Наші помічники:

- картон-основа
- дощечка
- стеки
- пластилін
- серветка



Розглянь фото мишки та кішки. З яких частин складається тіло кожної з них? Порівняй їх за формою та розміром.



Які прийоми ліплення ти використаєш для створення фігурок цих тварин? Які деталі тобі знадобляться для їхніх мордочок? Як їх виготовити? Як з'єднаєш усі деталі? Яким способом ліплення виготовиш мишку? А кішку?

**Попрацюйте в парі.** Домовтеся, яку тварину кожний із вас буде ліпити. Поедняйте їх в одну композицію. Придумайте цікаву історію про їхні пригоди.



### Творимо красу разом

У вільний час виліпи мишачу родину.



## В ГОСТЯХ У СКУЛЬПТОРА



**Скульптор** — це художник, який займається створенням скульптур, тобто творів об'ємної форми. Ці творчі люди працюють у спеціально обладнаних приміщеннях — скульптурних майстернях.

Скульптори працюють з різними матеріалами і в різних техніках. Наприклад, можна виліпити фігуру з пластиліну, а потім за її допомогою виготовити форму для відливання цієї фігури з металу. Можна створювати скульптури з глини і гіпсу, вирізати з дерева, висікати їх із каменю і навіть з





льоду. Скульптор може застосовувати чеканку, зварку, лиття. А крім традиційних матеріалів, використовувати досягнення сучасних технологій. Усе залежить від творчих задумів.



Зображення, які створюють скульптори, також різноманітні: це портрети людей, тварин, побутові та історичні сюжети.



Для роботи з різними матеріалами скульптори використовують спеціальні інструменти.

Справжній скульптор повинен вміти гарно малювати, відчувати форму, знати властивості матеріалів, з якими працює, володіти технікою їх обробки, мати гарно розвинену просторову уяву, фантазію і взагалі бути творчою людиною.



Чим займається скульптор?

Яку користь своєю працею він приносить іншим людям? Чи кожна людина може бути скульптором? Чи зустрічав ти скульптурні твори у своєму місті, селі? Розкажи.



## КОМБІНУВАННЯ ПРИРОДНИХ І ПЛАСТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ



### ЛІСОВА СКУЛЬПТУРА

Із шишок, жолудів, горішків можна скласти забавні скульптурки. Спочатку їх потрібно розгледіти: навіть шишки всі різні! На кого вони схожі?



Розглянь природний матеріал, який лежить перед тобою на столі. Можливо, у ньому теж хтось «заховався»?



**Наші помічники:**

- природний матеріал
- пластилін
- дощечка



Підбери форму, яка нагадує тобі якийсь образ, і доповни матеріалами, необхідними для її «перетворення». Для з'єднання деталей використай пластилін.

Ти можеш створити фантастичні фігурки, які не існують у природі. Набагато цікавіше відгадати образ, який має схожість з існуючим, а потім до нього ще й додати свою фантазію.



Роздивись уважно шишку з різних боків. На кого вона схожа? А на кого можуть «перетворитися» жолуді і каштани?

Доповни образи іншими матеріалами: листям, насінням, шляпками з жолудів, пір'ям.



### Творимо красу разом

Об'єднайте свої лісові скульптури у спільну композицію, дайте їй назву. Доповніть іншими природними об'єктами.





## ГОРІХОВІ ФАНТАЗІЇ

Казково багата природа. У кожній гілочці, у кожній травинці ховається маленьке диво. Зірвеш соснову шишку — і будинок зразу наповнюється ароматом хвойного лісу. Піднесеш до вуха раковину — ціле море зашумить навколо тебе. А скільки всього можна змайструвати із звичайної горіхової шкаралупи! Треба лише доторкнутися до чарівного світу казки, й у твоїх руках оживуть милі створіння — мешканці нерозгаданої країни Фантазії.



Розглянь фотографії. На кого може перетворитися шкаралупа грецького горіха? Подумай, які ще природні форми можна виготовити з горішків.





## Працюємо на уроці

### Наші помічники:

- картон-основа
- дощечка
- пластилін
- стеки
- горіхова шкаралупа
- природний матеріал
- фарби, пензель
- серветка



Перетвори свою горіхову шкаралупу на природну або фантастичну істоту. Доповни деталями з пластиліну та інших природних матеріалів. Створюючи образ, використовуй фарби, а для з'єднання деталей — пластилін.







## Творимо красу

У вільний час виготові іграшки з горіхової шкаралупи, жолудів, каштанів та подаруй їх дітям у дитячий садок.



## Галерея дитячих робіт

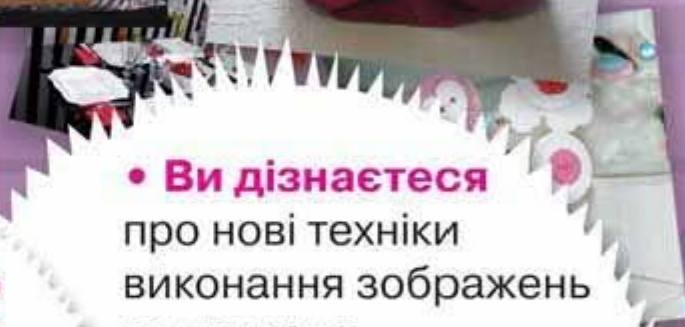






## Розділ другий:

### РОБОТА З ПАПЕРОМ, ПЛАСТИЛІНОМ І З ПРИРОДНИМИ МАТЕРІАЛАМИ. Витинанки, мозаїка, ОРИГАМІ, КВІЛІНГ



**Вас вітають  
майстри Шишечка,  
Глинчик і Папірчик  
та їхні помічники:**  
дощечка, стеки, папір,  
олівець, пензлик, ножиці,  
клей, серветка

- **Ви дізнаєтеся**  
про нові техніки  
виконання зображень  
та прикрас

- **Ви відкриєте**  
різні способи  
виконання мозаїки

- **Ви навчитеся**  
виготовляти цікаві  
й корисні вироби  
та виконувати власні  
проекти



## ВИТИНАНКИ



**Витинанки** — сюжетні та орнаментальні прикраси житла, ажурно або силуетно витяті ножицями, вирізані ножом з білого чи кольорового паперу.

Їх використовували для прикрашання стін, вікон, полиць, груб, коминів, печей. У свята українці виготовляли різні витинанки: у вигляді сніжинок-зірочок, хреста, у вигляді барвінку чи постатей ангелів. Витинанка-хрест не сла охоронно-символічне значення. Її чіпляли на дерев'яну балку — свóлок, бо там висіла дитяча колиска. У вигляді серветок з ажурно вирізаними краями витинанки прикрашали полиці буфетів та тумбочок, служили замість фіранок на вікнах. Основні мотиви витинанок — довколишній світ: квіти, дерева, зображення людей та тварин, птахів. Гарну витинанку не кожен міг вирізати, їх могли замовляти майстрам, а то й купувати на ярмарках.

У наш час витинанки використовують в оформленні книг, у поліграфічній продукції, театральньо-декораційному мистецтві, в оформленні сучасних інтер'єрів.

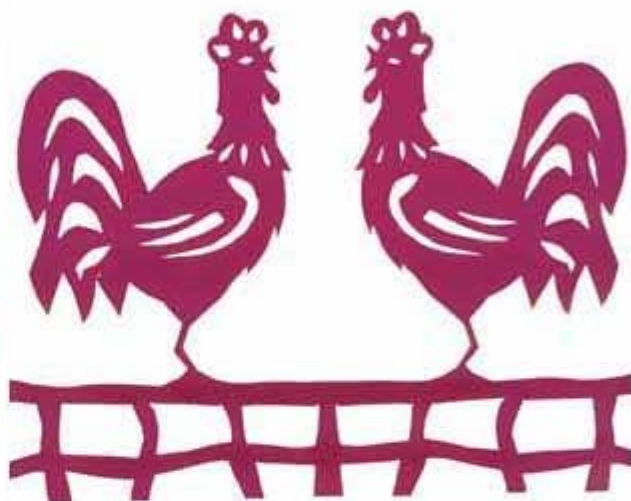






За технікою виконання витинанки поділяють на:

- силуетні (зображенням є силуети);
- ажурні (зображення міститься в прорізах);
- одинарні (виготовлені з одного аркуша паперу);
- складані (складені з кількох аркушів).





Композиції витинанок можуть створюватися у квадраті, колі, стрічці.



Для виготовлення витинанок необхідні: гострі ножиці різної довжини, прямі, зігнуті і фігурні. Для дрібних деталей зазвичай використовують манікюрні ножиці та канцелярський ніж.



Для чого використовують витинанки?  
 Які ти знаєш витинанки за технікою виконання?  
 Що зображують на витинанках?  
 Яке символічне значення мали витинанки?





## СИЛУЕТНІ ВИТИНАНКИ



**Силуєт** — однотонне зображення фігур і предметів. Силуєти малюють або вирізають. Їх виразність — лише у формі та в лінії контуру.

Художник створює композицію, складаючи її з окремих фігур або вирізаючи цілий силуєт з паперу.



Силуєтні витинанки бувають симетричні (1) й асиметричні (2).



1



2



Пригадай, які форми називають симетричними. Наведи приклади симетричних природних форм. Які сюжети використовують у силуетних витинанках?



### Силуетна витинанка «Ажурний метелик»

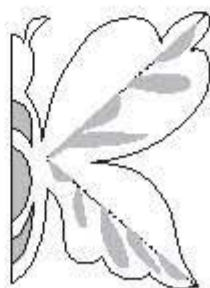
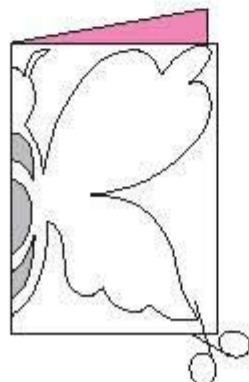
Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка



Силуетну витинанку «Ажурний метелик» робимо так:

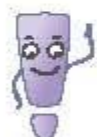
1. Підбери для витинанки картон-основу і кольоровий папір контрастних кольорів.
2. Склади половину прямокутного аркуша кольорового паперу навпіл.
3. Від лінії згину нанеси на папір контур половинки метелика.
4. Виріж по контуру.



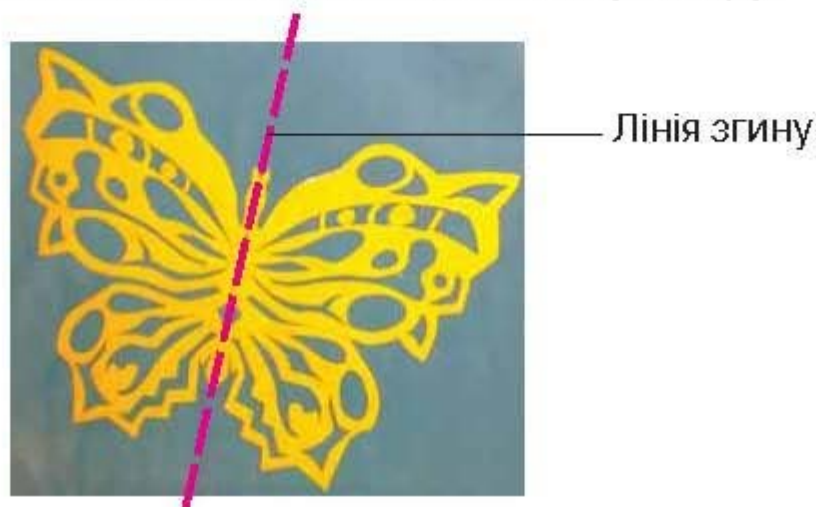


5. Не розгортаючи силует, зігни кожне крило навпіл і виріж візерунок. Не забудь нанести та вирізати візерунок на тулубі метелика.

6. Змасти витинанку зі зворотного боку клеєм ПВА та приклей на картон-основу, притискуючи серветкою.



**Пам'ятай**, що вирізати елемент візерунка можна лише в тих місцях, де є лінія згину паперу.



### Творимо красу

У вільний час колективно створіть композицію з ажурних квітів, листочків та метеликів.



## АЖУРНІ ВІЗЕРУНКИ У КВАДРАТІ, КРУЗІ



Техніка витинання дуже підходить для створення ажурних візерунків, схожих на мережива. У візерунках враховують такі природні властивості, як симетрія і ритмічне повторення елементів.



Розглянь візерунки на зображеннях. З яких матеріалів та в яких техніках вони виконані?



Працюємо на уроці



Наші помічники:

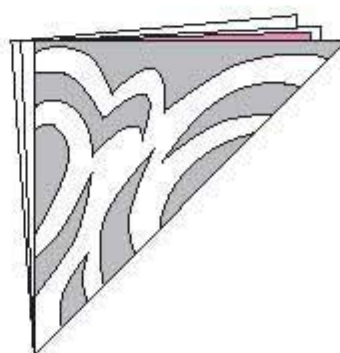
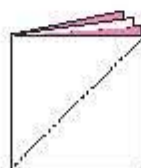
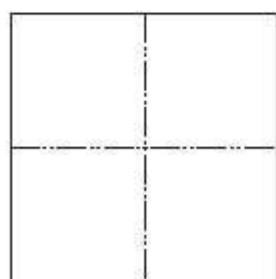
- картон-основа
- кольоровий папір
- олівець
- ножиці
- клей ПВА
- пензлик
- серветка





### Ажурні візерунки у квадраті та крузі робимо так:

1. Підбери контрастні кольори картону-основи та кольорового паперу для витинанки.
2. Із прямокутного аркуша кольорового паперу зроби квадрат.
3. Склади квадратний аркуш кольорового паперу за схемою.
4. Від ліній згину нанеси на папір контур майбутнього візерунка.



5. Виріж по намічених лініях.
6. Обережно розгорни. Змасти витинанку зі зворотного боку клеєм ПВА та приклей на картон-основу, притискуючи серветкою.



Пригадай, як скласти папір для виготовлення серветки, та виготов круглу ажурну серветку.



## Витинанка «Дерево життя»



**Дерево життя** — це найголовніший символ рослинного світу в багатьох народів планети. В українців воно існує практично в усіх видах мистецтва. Дерево життя — символ Всесвіту, його зародження, росту, гармонії, безсмертя, відродження. Дерево ділиться на три частини, до кожної з яких прив'язані певні істоти:

- **вершина** — небесне царство (світ богів), місце, де селяться птахи та бджоли;
- **стовбур** — земля (світ людини і тварин);
- **коріння** — підземне царство (світ підземних божеств і померлих предків), де є змії, риби, водоплавні птахи.



Що символізує дерево життя?  
З яких частин воно складається?  
Яких істот розміщують в кожній частині?







## Працюємо на уроці

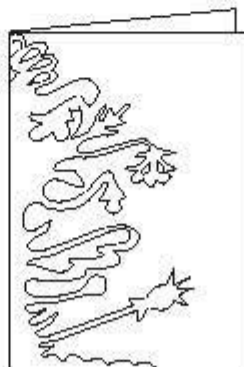
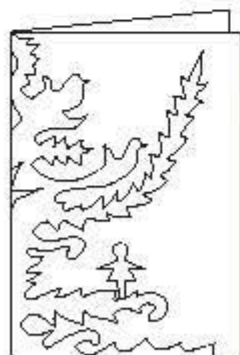
### Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець



### Витинанку «Дерево життя» робимо так:

1. Добери сюжет самостійно або скористайся поданими зразками.
2. Підготуй кольоровий папір та картон-основу, контрастні за кольором.
3. Склади аркуш навпіл кольором всередину.
4. Нанеси малюнок на кольоровий папір залежно від осі симетрії.
5. Охайно виріж за малюнком усі елементи композиції (птахів, квіти, листя, стовбур тощо). Наклей витинанку на кольоровий картон, витри залишки клею та поклади під прес.

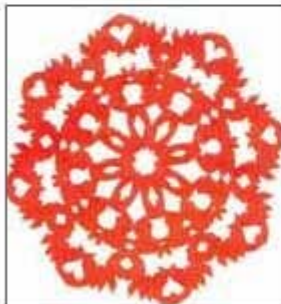




У вільний час зроби складну витинанку дерева життя, додавши до нього вирізані силуети птахів, комах, квітів іншого кольору.



### Галерея дитячих робіт





## МОЗАЇКА



**Мозаїка** — зображення або візерунок, виконані з однорідних або різних за матеріалом часток (камінь, скло, папір, керамічна плитка тощо). Багато років вона використовується для прикрашання будинків, як зовні, так і всередині.



Мозаїка набирається зі шматочків матеріалу, які мають просту геометричну або складну, вирізану за шаблоном, форму і закріплюються в шарі вапна, цементу, воску.

Мозаїка використовується також для оздоблення творів декоративно-прикладного мистецтва та предметів побуту.



З яких матеріалів виготовляють мозаїку?  
Для чого використовують мозаїку?



## МОЗАЇКА З ПАПЕРУ

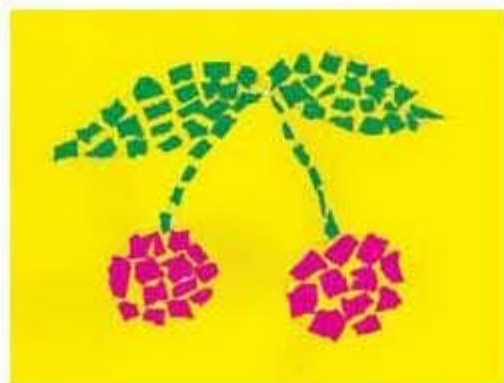


Виконується з вирізаних чи обривних шматочків паперу, імітує мозаїку із кольорової гальки, скла, керамічних плиток, пластмаси. У мозаїці з паперу можна використовувати більше кольорів і відтінків, тому вироби виходять більш живописними. Красу і багатство кольорових сполучень доповнюють живі, гнучкі лінії, у які вибудовуються кольорові шматочки.



**Але під час роботи потрібно уникати помилок.**

Зробити мозаїку — це не значить заповнити кольоровими шматочками намальовану форму. В одних місцях шматочки розташовані хаотично, а в інших — занадто рівно й одноманітно. У таких аплікаціях немає краси ліній, відтінків кольору. Майстри так не працюють!







## Працюємо на уроці

### Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- олівець
- клей ПВА
- пензлик



### Мозаїку з паперу робимо так:

1. Підготуй контурне зображення на картоні-основі.

2. Приготуй рвані смужки паперу відповідних кольорів згідно із задумом.

3. Нанеси клей на картон і приклади кінчик смужки, притисни її зворотним боком олівця і відірви. Смужка відірвалася, а шматочок паперу під олівцем залишився. Продовжуй заповнювати контур, залишаючи між шматочками паперу невеличкі проміжки.

4. Готову мозаїку просуши під пресом.





## Творимо красу

У вільний час створи пейзаж у техніці обривної мозаїки.



## МОЗАЙКА В ТЕХНІЦІ ТОРЦЮВАННЯ



**Торцювання** — один із видів паперового рукоділля. За допомогою торцювання можна створювати дивовижні об'ємні картини, мозаїки, панно, декоративні елементи інтер'єру, листівки. Таким способом можливо прикрашати практично будь-які предмети.





У цій техніці створюють зображення і предмети за допомогою об'ємних елементів з паперу. Елемент торцювання називають «торцівка», або «сторч». Це шматочок м'якого паперу, стиснутий у вигляді конусу. Саме з них і створюється аплікація. Торцюванням можна створювати площинні та об'ємні вироби.



Для «торцівок» використовують гофрований папір, який нарізають на квадрати розміром 1—3 см.



### Працюємо на уроці

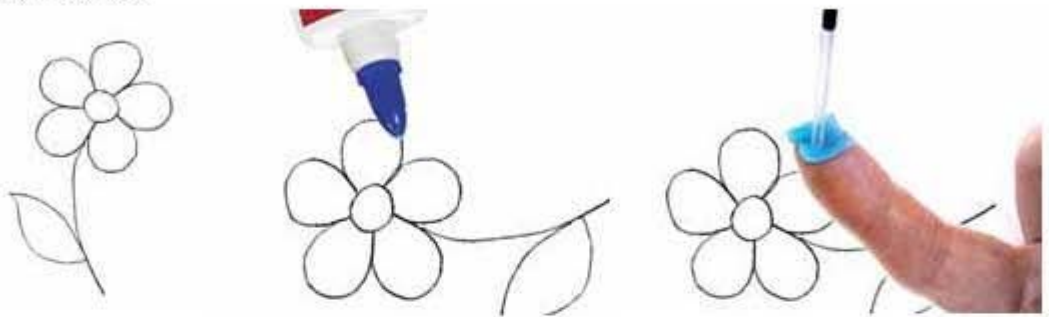
#### Наші помічники:

- картон-основа
- гофрований папір
- ножиці
- стрижень з кулькової ручки або шпалка
- клей ПВА
- пензлик



### Мозаїку торцюванням робимо так:

1. Наріж квадрати зі стороною 1 см з гофрованого паперу.
2. Підготуй основу та намалюй на ній контур майбутньої аплікації.



3. Змасти невеличку ділянку контуру клеєм.
4. Тупий кінець (торець) стержня (шпажку) постав на паперовий квадратик. Зімни папір і прокрути стержень між пальцями.
5. Приклей трубочку-торцівочку до основи.
6. Вийми стержень.



Приклеюючи торцівочки, пам'ятай, що чим щільніше одна до одної ти їх розмістиш на поверхні виробу, тим пухнастіше й акуратніше вони будуть виглядати.

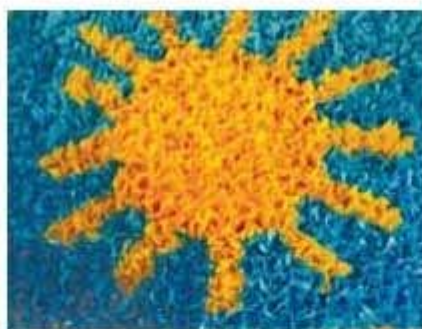






## Творимо красу разом

У вільний час заповни торцюванням усю площину зображеного й отримаєш пухнастий килимок.



## МОЗАІКА З ПРИРОДНИХ ТА ШТУЧНИХ МАТЕРІАЛІВ



Розглянь фотографії виробів, які виготовлені в техніці мозаїки.

Який матеріал для зображення використали майстри?





Мозаїку можна виконати з дрібних камінчиків, бісеру, паєток, шкаралупи яйця або насіння рослин, вдавлюючи їх у пластилін.

У мозаїчному зображенні шматочки матеріалу розташовані не абияк. Вони вибудовуються в лінії, підкреслюючи контури всієї форми і малюнок усередині.

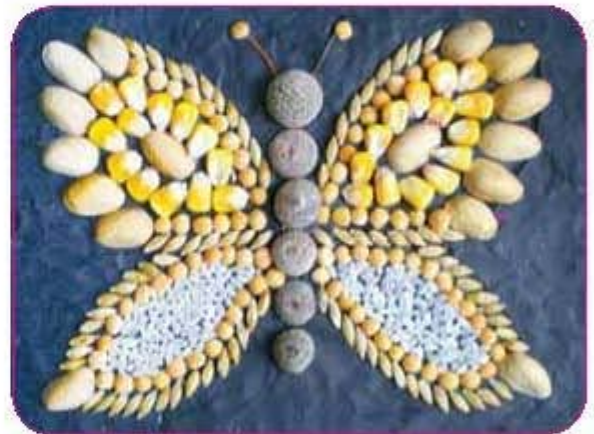


## МОЗАЇКА НА ПЛАСТИЛІНІ



Наші помічники:

- картон-основа із шаром пластиліну (2–4 мм)
- дощечка
- стеки
- різні крупи, бісер
- серветка



**Мозаїку на пластиліні робимо так:**

1. Намалюй стекою контур зображення на пластиліновій основі.

2. Виклади контур шматочками матеріалу, розташовуючи їх так, щоб малюнок деталей форми не порушувався, був виразним.

3. Заповни всю поверхню зображення відповідно до задуму.





### Творимо красу

У вільний час оздоб мозаїкою з круп і насіння силует улюбленого посуду. Замість пластиліну можеш використати клей ПВА.



## Ваза для квітів



### Наші помічники:

- склянка з-під йогурту, ліків із шаром пластиліну (2–4 мм)
- дощечка
- різні крупи, бісер
- серветка



Технікою мозаїки можна прикрасити будь-яку річ, яка має рівну поверхню. Матеріалом для мозаїки можуть слугувати: різні крупи, насіння, зерна кави, зерна і шкаралупа від дрібних горішків, бісер, дрібні морські камінчики, мушлі.

### Вазу для квітів робимо так:

1. На поверхні підготовленої склянки за бажанням стекою нанеси зображення майбутнього візерунка. Підбери матеріал для мозаїки.

2. Почни роботу з головних елементів, викладаючи їх більшими за розмірами матеріалами. Для закріплення елементів на основі притискуй їх пальцями.

3. Закінчи оздоблення дрібними матеріалами.

4. Готову мозаїку з допомогою дорослих покривай лаком.







## Творимо красу разом

У вільний час зберіть осінні листя та зробіть з нього букети. У класі організуйте виставку ваз із букетами.



## Галерея дитячих робіт



## ОРИГАМІ



Пригадай, як називають мистецтво складання виробів з паперу. Де воно виникло?

Пригадай **базові форми** оригамі: трикутник, подвійний трикутник, повітряний змій.

## Умовні позначки, прийняті в оригамі

▼	увігнути і натиснути
-----	лінія згину на себе
-----	лінія згину від себе
↪	зігнути на себе
↺	перевернути на інший бік
➔	розкрити
○	повернути
↔	зігнути і розігнути
↘	зігнути складкою
✂	надрізати, відрізати



У другому класі ти навчився складати прості вироби. Тепер можеш опанувати більш складні способи роботи. Для виготовлення фігурок оригамі потрібно знати не лише способи складання, але й проявляти допитливість та спостережливість.

У природі дуже багато прекрасного та повчального. Але в гармонії форм, красі кольорів та порядку в будові приховано багато непізнаного. А щоб його зрозуміти і застосувати в своїй творчості, треба бути уважним і допитливим. Але потрібно пам'ятати, що справжній майстер використовує у своїх виробах і власну фантазію.



Розглянь уважно фото. Які характерні риси кожної тваринки передав майстер?



Фігурки оригамі умовні, але природні образи в них легко відгадуються. Чому? Тому що майстер намагається підкреслити в оригамі головне.

## Оригамі «Пташина родина»



Наші помічники:

- двосторонній кольоровий папір
- ножиці
- клей
- фломастери



Для виготовлення оригамі квочки та курчат можеш використати не лише одноколірний папір, а й папір з газет, журналів, рекламної продукції.



Пригадай, з яких видів паперу виготовляють різну друковану продукцію.

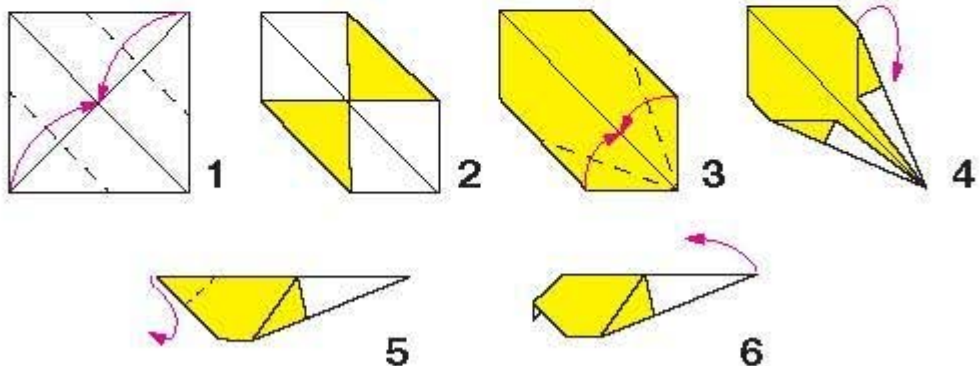


Розглянь фото. У курки, яка сидить, ніг не видно, крила притиснуті до тулуба, голова і хвіст підняті вгору.



Обери один із способів складання оригамі квочки та виготов його за схемою.

### 1 спосіб

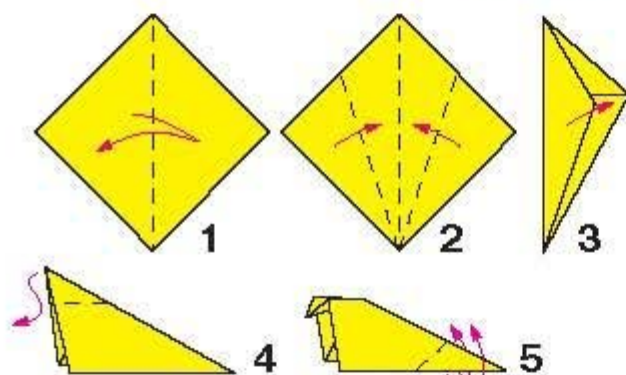




З готових форм створи композицію на площині.



### 2 спосіб



Чим відрізняється об'ємний виріб від плаского?  
Де можна його використати?



**Творимо красу разом**

Разом із сусідом склади пташину родину.

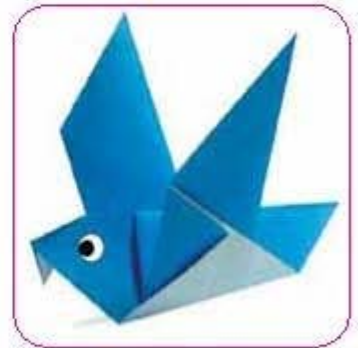


## Оригамі «Голуб»

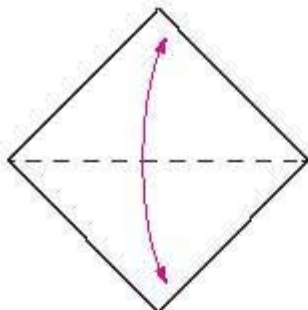


Наші помічники:

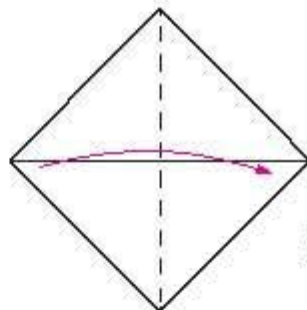
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик



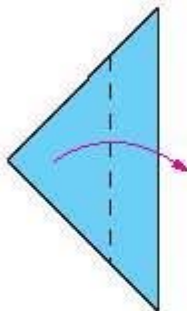
Голуб — один із найпростіших виробів у техніці оригамі. Він є символом миру, любові, достатку. Склади з паперу фігуру цього птаха за схемою.



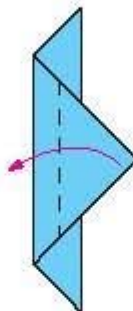
1



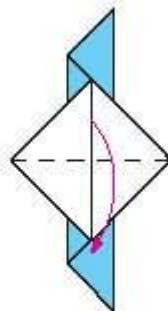
2



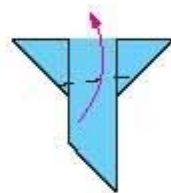
3



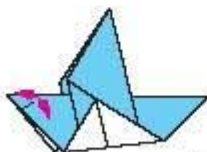
4



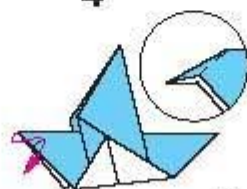
5



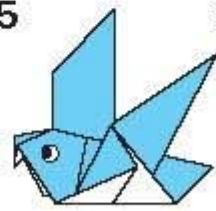
6



7



8



9





### Творимо красу

Поспостерігай за птахами, прояви фантазію і творчість та склади за цією схемою іншу пташку, змінивши форму дзьоба, крил, хвоста.



### МОДУЛЬНЕ ОРИГАМІ



**Модульне оригамі** — створення об'ємних фігур з модулів (однакових частин). Кожний модуль складається за правилами класичного оригамі з одного аркуша паперу, а потім модулі з'єднуються шляхом укладання їх один в один.

## Композиції з модулів «трилисник»



Здається, що модуль «трилисник» складається з окремих частин, але виготовляється він з одного паперового квадрата.

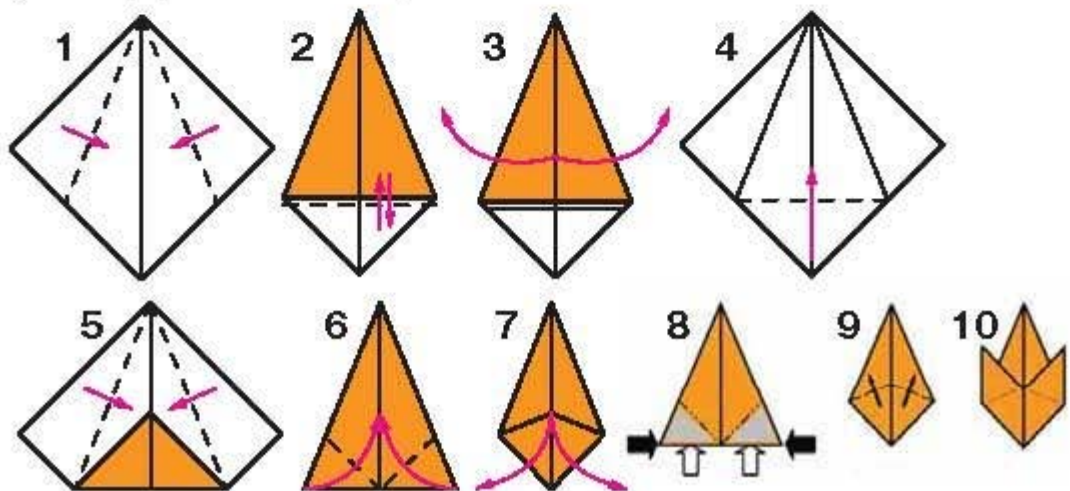


Що він тобі нагадує? Який папір для нього підійде? Навчися його виготовляти, і ти зможеш змайструвати багато різних виробів!



## Модуль «трилисник» робимо так

Свій перший модуль зроби з квадрата, виготовленого зі стандартного аркуша офісного паперу. Складай папір у послідовності номерів біля малюнків.





## Працюємо на уроці



### Наші помічники:

- картон-основа
- двобічний кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик



Розглянь зразки композицій з «трилисників». З'ясуй, скільки модулів тобі потрібно для створення власної композиції. Підбери папір відповідних кольорів.

З модулів можеш викласти образи тварин, рослин, комах, а також скласти гарну композицію або орнамент.



Для виготовлення пелюсток, листочків і різних дрібних деталей використовуй квадрати, виготовлені з восьмої частини стандартного аркуша двостороннього кольорового паперу, а більші — із шостої частини.



## Творимо красу разом

З модульної форми «трилисник» зробіть композицію «Веселі листочки».



### Галерея дитячих робіт





## КВІЛІНГ



**Квілінг** — мистецтво скручування довгих та вузьких смужок паперу.

Достовірно походження квілінгу не відоме, вважається, що він з'явився одразу після винайдення паперу, в Китаї. Цю техніку використовували для прикрашання та декорування меблів, ваз, підставок, корзин, шкатулок та ін. У наші часи квілінг став досить відомим і доступним, тож кожен охочий тепер може створювати неповторні шедеври у себе вдома.



Для квілінгу використовують двобічний кольоровий папір, нарізаний смужками завширшки 5–7 мм. Але майстри використовують готові набори паперу для квілінгу, а для скручування спіралки користуються дерев'яною зубочисткою або шпажкою.

Для склеювання квілінгових форм використовують клей ПВА.



Що називають квілінгом?

Для чого використовують цю техніку?

Чи зустрів ти вироби, виконані в цій техніці?  
Розкажи.

### «Спіраль» виготовляємо так:

1. Візьми смужку. Нігтем злегка відтягни і закругли її кінець. Поклади на неї шпажку або зубочистку.
2. Накручуй смужку, роби перші витки щільніше.
3. Крути паличку до кінця смужки.



4. Скрути рівну шайбочку та обережно зніми її з палички. Це щільна (туга) спіраль.
  5. Розпусти заготовку так, щоб вийшло кільце із закрученою спіраллю.
  6. Кінчик підклей клеєм ПВА.
- На основі спіралі виготов різні квілінгові форми.



## Способи виготовлення базових форм

Назва форми	Фото форми	Опис виконання
«Крапелька»		Відтягни середину спіралі в один бік, а з іншого боку стисни декілька шарів, щоб вийшов гострий кінець.
«Око»		Стисни спіраль з обох боків одночасно.
«Зігнуте око»		Зроби форму «око», але вигни її, защіпни куточки не один напроти одного, а зміщуючи їх.
«Квадрат»		Зроби форму «око», поверни вертикально і стисни з боків ще раз.
«Трикутник»		Зроби «крапельку», візьми за кут і розплющ основу трикутника.
«Стріла»		Зроби «трикутник» і кінцем вказівного пальця вдави середину короткої сторони.

## Новорічна прикраса «Зимова квітка»



Сніжинки надзвичайно різноманітні за формою. Кожна з них особлива і неповторна. Їх називають зимовими квітами. Ніжне плетиво білосніжного кольору ніби ось-ось розсиплеться на маленькі частинки. Але якою холодною є ця краса...



Розглянь фото сніжинок під мікроскопом. Чим вони схожі?

Чи зустрічав ти в природі інші форми сніжинок? Як утворюються сніжинки?



### Працюємо на уроці

Наші помічники:

- двобічний кольоровий папір
- ножиці
- зубочистка
- клей







Розглянь фото та поясни послідовність утворення «зимової квітки».



Заготуй різні квілінгові форми та разом із сусідом придумай з них «зимову квітку». При створенні «зимової квітки» продумай, які форми використаєш та в якій кількості.



### Творимо красу

У вільний час самостійно створи свою сніжинку, використавши різні базові форми квілінгу. Прикрась нею ялинку, кімнату, листівку.



## КВІТИ В ТЕХНІЦІ КВІЛІНГ

Квіти в техніці квілінг — гарний та неперевершений подарунок, який завжди буде створювати чудовий настрій.



Розглянь композиції квітів у техніці квілінг. Які базові форми використані для їх виготовлення? Як вони закріплені на основі стебла?



### Працюємо на уроці

Наші помічники:

- смужки двобічного кольорового паперу
- ножиці
- зубочистка
- клей





Використовуючи базові форми квілінгу, виклади та охайно наклеї на картон-основу композицію з квітів та листочків.



### Творимо красу

У вільний час із форм «око» та «спіраль» створи композицію з гроном винограду або калини.



## ТВАРИНКИ В ТЕХНІЦІ КВІЛІНГ



У техніці квілінг можна виготовляти не тільки квіти, а й різноманітні фігурки тварин.

Усі форми фігурок, деталі оздоблення майстри квілінгу переймають у природи. Але не «фотографують» їх, а передають красу природної форми за допомогою творчості та фантазії.



Розглянь фігурки тварин у техніці квілінг. Які базові форми використані для їх виготовлення? Що можна використати для їх оздоблення?



## Працюємо на уроці



Наші помічники:

- смужки двобічного кольорового паперу
- ножиці
- зубочистка
- клей



Використовуючи базові форми квілінгу, виклади й охайно наклеї на картон-основу фігурки тварин та створи свій міні-зоопарк.







## Творимо красу разом

Навчи інших дітей, а також своїх друзів виготовляти такі фігурки.

Подумай, де і для чого ти можеш їх використати.



## Галерея дитячих робіт



## ПРОЕКТ «МАЙСТЕРНЯ ДІДА МОРОЗА»

Наближається улюблене і радісне свято — Новий рік. Час подарунків, привітань, походів у гості. Спробуй себе у ролі Діда Мороза. Зроби гарні і корисні подарунки до новорічних свят з паперу та картону, щоб порадувати друзів та близьких.

Свої задуми ти зможеш втілити, виконавши проект «Майстерня Діда Мороза». А чи знаєш ти, що таке *проект*?

Наші помічники зі Школи майстерності охоче пояснюють:

— Слово **проект** означає — ідея, думка, план, задум. Але, щоб здійснити задумане, тобі потрібно підготуватися.

Коли ти знайдеш відповіді на цікаві запитання Діда Мороза, тобі стане легше обрати виріб для подарунка, виготовити його і обговорити з однокласниками ще до вручення близькій людині.



### Калейдоскоп запитань

**Коли з'явилися перші ялинкові прикраси?**

Якими були перші ялинкові прикраси? З чого їх виготовляли? Знайди та розкажи.





## Чому ми вручаємо новорічні подарунки?

Дізнайся, коли вперше з'явилася традиція вручати подарунки на Новий рік. Що дарували? Знайди та розкажи.



## Коли виникли вітальні листівки?

Скористайся додатковою літературою та дізнайся якими були вітальні листівки у минулому, з чого і як їх виготовляли. Підготуй невеличку доповідь про це.



На малюнках — «прабабусі» сучасних вітальних листівок: 1 — так могло виглядати давньоєгипетське вітання на папірусі; 2 — можливий вигляд давньокитайської вітальної новорічної візитівки; 3 — перша англійська різдвяна вітальна листівка, яка з'явилася близько 200 років тому.

## Працюємо разом чи поодинці?

Поміркуй і прийми рішення. Будеш виконувати власний проект самостійно? Чи візьмеш участь у спільному проекті та працюватимеш у групі з товаришами?



### Яку обрати техніку виготовлення?

Вибери техніку виготовлення листівки (аплікація, квілінг, аплікація з модульного оригамі або інші техніки).



### Які матеріали та інструменти підготувати?

Які матеріали та інструменти знадобляться тобі для виготовлення листівки? Обери і підготуй.



### У якій послідовності працювати?

Пригадай етапи роботи над виробом у техніці, яку ти обрав. Приготуй потрібні для роботи матеріали та інструменти. Тепер, коли все підготовлено, зроби виріб.

### Що думають друзі?

Не забудь показати виготовлений виріб-подарунок однокласникам. Розкажи їм, які були труднощі під час виконання твого проекту, який новий досвід здобуто.







## Розділ третій: РОБОТА З ВОЛОКНАМИ ТА НИТКАМИ



**Вас вітають майстри  
Голочка і Папірчик  
та їхні помічники:**  
олівець, пензлик, папір,  
нитки, ножиці, голки, клей

- **Ви дізнаєтеся**  
про властивості  
волокон, ниток і тканин
- **Ви відкриєте**  
способи роботи  
з нитками та тканиною
- **Ви навчитеся**  
виготовляти цікаві  
іграшки-помпони  
та робити аплікації  
з тканини





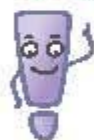
## ВОЛОКНА



Пригадай, на які групи поділяють натуральні волокна за походженням. З чого їх виготовляють?



**Воло́кна** — це тонкі, гнучкі й міцні ворсинки. Усі волокна, які ідуть на виготовлення ниток, тканин, називають **текстильними волокнами**.



Нитки і пряжу виготовляють не тільки з натуральних, але й зі штучних і синтетичних волокон. Натуральні волокна одержують з рослин, вовни, шовку.

Довгі волокна мають рослини льон, бавовна, а довгу шерсть отримують від верблюда, кози, вівці, альпака́. Розмотуючи кокони шовкопряда, отримують шовкові нитки.

Штучні та синтетичні волокна виробляють з різних матеріалів — продуктів переробки нафти, газу, вугілля.

Одне від одного волокна відрізняються за складом, будовою та властивостями.

Найважливішими властивостями текстильних волокон є товщина, довжина, міцність, здатність розтягуватися, звивистість, стійкість до дії води, світла, температури.

Волокна використовують у виробництві **текстильних виробів** — тканин, штучного хутра, трикотажу, вати.





Розглянь зображення. Які ще текстильні вироби виготовляють з волокон?



## ІГРАШКИ З ПОМПОНІВ



Хто не любить м'які кульки з ниток? Цими кульками-помпонами прикрашають шарфи, сумки, виготовляють різноманітні брошки, а також іграшки з помпонів.





Для виготовлення помпона нам знадобляться готові спеціальні кільця або вирізані з картону. У кільце діаметр зовнішнього кола — трохи менший за діаметр помпона. А від діаметра внутрішнього кола залежить «пухнастість» майбутнього помпона — чим більший діаметр, тим щільнішим буде помпон. Для виготовлення одного помпона нам знадобляться два кільця.

### Працюємо на уроці

**Наші помічники:**

- 2 картонні кільця
- товсті нитки для в'язання
- намистинки
- ножиці
- кольоровий картон
- клей
- пензель
- пластилін



**Помпон робимо так:**

1. Склади два підготовлені кільця з картону діаметром 10 см разом і рівномірно обмотай їх нитками для в'язання.



2. Розріж ножицями по зовнішньому краю обмотані нитки.



3. Перев'яжи міцною ниткою жмутик між двома кільцями шаблона. Сильно затягни та зав'яжи вузол так, щоб нитки не розсипалися.

4. Зніми шаблон з помпона. Розпуши помпон, прока-  
тавши його між долонями.



5. Розглянь помпон. Уяви образ майбутньої тваринки. Додай до помпона додаткові деталі та створи з нього іграшку.



### Творимо красу

Виготов помпони різного розміру та зроби з них іграшки.



## ВИДИ ТА ВЛАСТИВОСТІ ТКАНИН



**Тканина** — виріб, одержаний на ткацькому верстаті шляхом переплетення ниток.



Пригадай, де виготовляють тканини.  
Як називається процес вироблення тканин?  
З чого їх виготовляють?



Тканини відрізняються між собою за кольором, блиском, прозорістю. Тканини мають розмір: товщину, довжину, ширину.

Вони по-різному пропускають повітря та вбирають вологу, розриваються, зминаються та утворюють складки.



## Використання тканин



Розглянь уважно фото. Для виготовлення яких виробів використовують тканини?



## АПЛІКАЦІЯ З ТКАНИНИ



**Аплікація з тканини** — це давнє ремесло оздоблення одягу. У вправних руках талановитого майстра аплікація стає мистецтвом, її можна виконати з будь-якої тканини. Надзвичайно красивими є оформлені аплікацією предмети домашнього вжитку: скатертини, килими, панно, подушки, а також аксесуари, сумки, одяг тощо.



## Як визначити лицьовий та виворітний боки тканини?

Ознаки лицьового і виворітного боків тканини:

1. У тканини з вибійним малюнком малюнок на лицьовому боці тканини яскравіший і чіткіший.
2. У гладкофарбованих тканин лицьовий бік більш гладенький, а виворітний — більш ворсистий.
3. Кількість вузликів, петельок, кінців обірваних ниток на лицьовому боці менша, ніж з вивороту.
4. У тканин з гладкою поверхнею (атлас, сатин) лицьовий бік блискучий, а виворітний — матовий.
5. У ворсових тканин на лицьовому боці ворс довгий, а з виворітного боку — короткий або відсутній.



Розглянь уважно видані вчителем зразки тканини. Чим відрізняються лицьовий та виворітний боки тканини? Результати спостережень занеси в таблицю в робочому зошиті.

Властивість	Лицьовий бік	Виворітний бік
Колір		
Малюнок		
Стан поверхні		

### Школа майстерності: аплікації з тканини



1. Перед початком роботи клаптики тканин треба випрасувати.
2. Тонкі тканини попередньо наклеюють на папір або підкрохмалюють.
3. Виготовляють аплікації за готовими шаблонами-викрійками або за ескізами майбутньої аплікації.



4. Приколювати деталі з тканини треба від середини до країв, щоб не утворювалися зморшки.

5. Однакові або симетричні деталі вирізають із тканини, складеної навпіл.

6. Готову аплікацію треба просушити під пресом до повного висихання протягом двох діб.



## Поважна киця та грайливе кошеня



### Наші помічники:

- картон-основа
- тканина (вовна, байка, драп) темного кольору
- тканина для оздоблення
- клей
- пензель
- викрійки
- олівець
- крейда



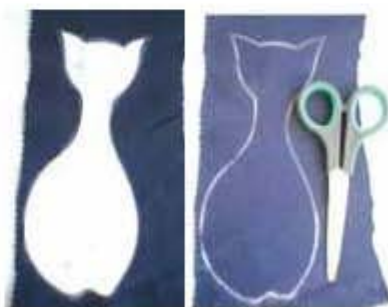
### Аплікацію з тканини робимо так:

1. Обери колір тканини для майбутньої аплікації.

2. На картоні-основі виклади шаблони-викрійки деталей, олівцем познач місця їх наклеювання.

3. На виворітний бік тканини приклади викрійку, прикріпи її шпильками, обведи крейдою та виріж по контуру.

4. Змасти тканину з виворітного боку тканини клеєм та наклеї аплікацію на основу.



5. Доповни виріб деталями (очі, ніс, щічки, вуса, ротик). Якщо тканина тонка, перед розкроюванням наклеї її на тонкий папір.

6. Готову аплікацію поклади під прес до повного висихання.



У вільний час зроби з тканини аплікацію улюбленої тваринки.



### Аплікація з тканини «Совеня»



Наші помічники:

- картон-основа
- тканина (вовна, байка, драп) темного кольору
- тканина для оздоблення
- клей
- пензель
- викрійки
- олівець
- крейда







Поясни послідовність виготовлення аплікації з тканини. Подумай, що потрібно змінити в деталях аплікації, щоб твоє совеня полетіло.



У вільний час зроби аплікацію пихатого павича з різнокольорових клаптиків тонкої тканини. Пам'ятай, що тонку тканину перед розкрююванням необхідно наклеїти на папір.



## Галерея дитячих робіт







## Розділ четвертий:

### РОБОТА З ДРОТОМ І БІСЕРОМ, ДЕКОРУВАННЯ ВИРОБІВ

Вас вітають  
майстри Голочка,  
Дротинка і Папірчик  
та їхні помічники:

олівець, пензлик, папір,  
нитки, мідний дріт, ножиці,  
голки, клей

• **Ви дізнаєтеся**  
про властивості  
дроту та бісеру

• **Ви відкриєте**  
способи бісероплетіння  
та роботи з дротом

• **Ви навчитеся**  
виготовляти прикраси  
із дроту, ланцюжки  
з бісеру та декорувати  
писанки



## ВИГОТОВЛЕННЯ ОБ'ЄМНИХ ФІГУР ІЗ ДРОТУ



Крім відомих тобі матеріалів є ще один, з яким ти часто зустрічаєшся. З нього виготовляють машини й механізми, предмети домашнього вжитку, прикраси. Це — метали та їх сплави.



Усі метали і сплави, які застосовуються в техніці, можна розділити на дві основні групи. До першої з них належать чорні метали — залізо і всі його сплави.

До другої групи відносять кольорові метали і їх сплави. Вони одержали таку назву тому, що мають різне забарвлення. Наприклад, мідь — ясно-червона, алюміній, срібло, олово — білі, свинець — блакитнувато-білий, золото — жовте.

Ззовні метали мають особливий «металевий» блиск, що зумовлено їхньою здатністю відбивати промені світла.



Розглянь фото та розкажи, що виготовляють із металів. Для виготовлення яких предметів використовують метали? До якої групи вони належать?







**Дріт** — металевий виріб у вигляді гнучкої нитки або тонкого прута.

Дріт виготовляють зі сталі, алюмінію, міді, нікелю, титану, цинку та інших металів. Його одержують шляхом протягування, волочіння через отвори, які послідовно зменшуються. Із дроту виготовляють проводи, цвяхи, сітки.



Із чого виготовляють дріт?  
Для виготовлення яких виробів використовують дріт?  
Якими виробами з дроту ти користувався?



Розглянь зображення. Як майстер виразно передав образи людей згинами дроту?



### Поради майстрині Дротинки



Для виготовлення виробів годиться дріт, який добре гнеться, а потім зберігає надану форму. Це може бути дріт із м'якого заліза, міді або алюмінію. Ми найчастіше будемо користуватися відрізками мідного дроту потрібної довжини і завтовшки близько половини міліметра.

Під час роботи із дротом будьте обережними, щоб, згинаючи його, не подряпати пальці. Виконуючи робочі дії із дротом, не наближайте його до свого обличчя або обличчя сусіда, не робіть різких рухів.



## Дротяне дерево



**Наші помічники:**

- тонкий мідний дріт
- різнокольорові ґудзики
- дерев'яна котушка з нитками
- пластилін



**Дротяне дерево виготовляємо так:**

1. Заготуй відрізки тонкого мідного дроту для гілочок: 7 штук по 18 см, 7 штук по 15 см, 7 штук по 12 см.
2. На кожен відрізок дроту нанижи ґудзик та закріпи його так, як показано на малюнку.



3. Скручуй між собою по три відрізки в гілочки, а потім поступово на різній відстані від верху вкручуй їх у стовбур.
4. Розправ крону з гілками. За допомогою пластиліну закріпи стовбур в отворі дерев'яної котушки.



**Творимо красу**

У вільний час зроби квіти з дроту. Для оздоблення пелюсток використовуй намистинки.



## Яскравий метелик з дроту



**Наші помічники:**

- тонкий мідний дріт
- різнокольорові намистинки різного розміру



**Виготовляємо метелика так:**

1. Приготуй тонкий дріт завдовжки 45 см та склади його навпіл.
2. Нанижи на подвійний дріт 5—6 середніх намистинок для черевця.
3. Розведи дротинки в різні сторони та поступово нанизуй намистинки меншого розміру для крил.
4. З нанизаних намистинок утвори передні крила, зробивши один виток навколо черевця.
5. Продовжуй нанизувати намистинки іншого кольору для задніх крилець. Залишок дроту виведи через дві верхні намистинки черевця вгору для вусиків.
6. З'єднай два дротики та нанижи на них велику намистинку для голови і закріпи двома витками.
7. Знову роз'єднай дротики, нанижи на кінчики по одній маленькій намистинці для вусиків та закрути їх.



**Творимо красу**

У вільний час зроби гусинь з намистинок.





## БІСЕРОПЛЕТІННЯ



**Бісер** — дрібні кульки зі скла, металу, пластмаси з наскрізним отвором. Бісер має різну форму, колір, розмір.



**Бісероплетіння** — різновид декоративно-ужиткового мистецтва з використанням перлів — природного чи штучного походження. Має тисячолітню історію.

Люди здавна використовували різноманітні природні матеріали для виготовлення прикрас. На початку це було яскраво забарвлене насіння рослин, квіти та їх бутони, морські та річкові мушлі, різноманітні морські камінчики незвичної форми, пізніше — коштовне і напівкоштовне каміння, і нарешті, металеві і скляні бусини.



Намістом прикрашали одяг, шю, руки, ноги та, зрештою, все, куди їх можна одягти, пришити, прив'язати, вплести. У Молдові такі вироби називали гардан, у Білорусі — горлячки, в Україні — гердан, сиплячки, у Росії — ожерелки, цепочки.



З чого виготовляють бісер? Які вироби виготовляють з бісеру, що оздоблюють бісером? Де ти зустрів вироби з бісеру?



Для зручності користування бісер розкладають у маленькі розетки або на ворсисту тканину. Якщо немає тонкої голки, то бісер можна нанизувати ниткою, змочивши її кінці клеєм або лаком для нігтів.





## Школа майстерності: правила бісероплетіння

1. Нитка, на яку набирають бісеринки, називається **робочою**.
2. Бісеринки, в яких схрещуються робочі нитки, називають **зв'язкою**. Вони повинні мати великі отвори, щоб голка з ниткою могла пройти крізь них двічі або й тричі.
3. Для роботи слід добирати бісеринки однакового розміру. Якщо ж у роботі використовується бісер різного розміру, то більші бісеринки мають бути у зв'язці.
4. Для того щоб виріб мав гарний вигляд, треба ретельно стежити за натягом нитки. Бісеринки не повинні провисати на нитках, а щільно лягати одна коло одної. Але не можна і зтягувати нитку, щоб виріб не зморщувався.
5. На нитку слід набирати стільки бісеринок, скільки вимагає візерунок.
6. Перед початком роботи уважно роздивися схему, на якій стрілками і цифрами вказано послідовність операцій.

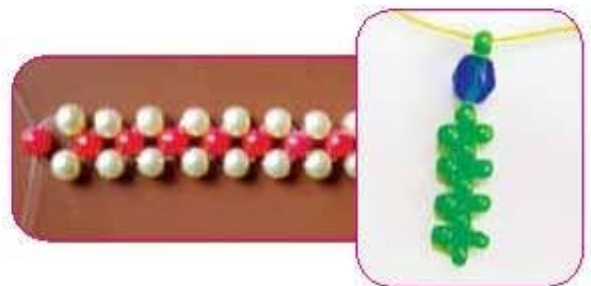


### Ланцюжок (гердан) «у хрестик» з бісеру



#### Наші помічники:

- нитки
- голки
- бісер двох кольорів
- ножиці



Ланцюжок у хрестик є першоосновою багатьох селянських прикрас, які нанизували на декількох нитках. Для роботи беремо нитку завдовжки до 60 см з голками на кінцях. Якщо немає тонких голок, умо-



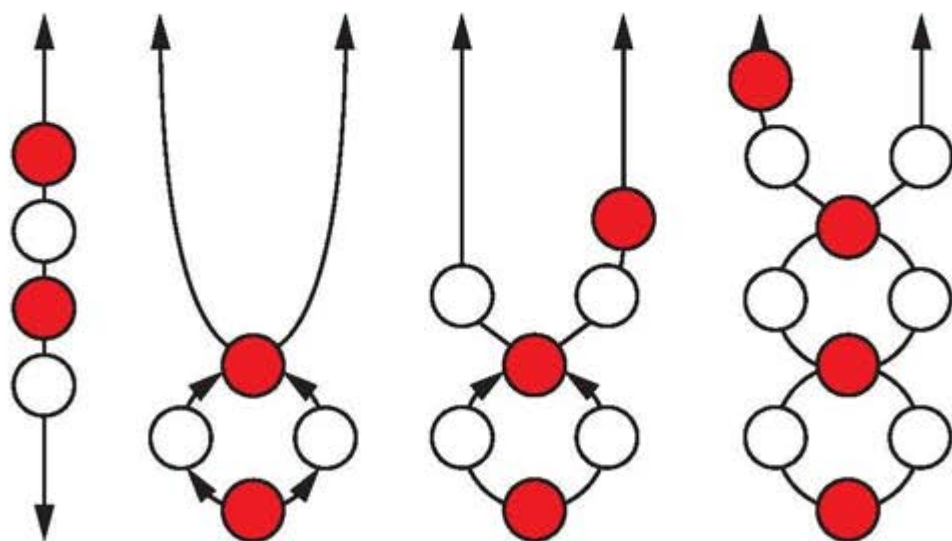
чіть кінці нитки в клей ПВА або лак для нігтів і дайте висохнути. Потім нитку навощіть (натріть воском, щоб вона не кошлатилась) і починайте виготовлення прикраси. Кожного разу кінці нитки міняють місцями, але завжди на одну нитку набирають дві бісеринки, а на другу — одну. З різнобарвного бісеру можна нанизувати ланцюжки з різними візерунками

### Ланцюжок «у хрестик» робимо так:

**1.** Склади нитку навпіл і втягни її кінці у дві голки. **Голкою I** наברי на середину нитки чотири бісеринки: білу, червону, білу, червону.

**2.** Протягни **голку II** в першу бісеринку червоного кольору. При цьому утворюється «хрестик» — перша ланка ланцюжка, а голки опиняються по різні боки від бісеринки.

**3.** На **голку I** наברי дві бісеринки — білу і червону, а на **голку II** — одну білу. Пропусти **голку II** через червону бісеринку, підтягни нитки — вийшов другий «хрестик».



**4.** Знову наברי необхідну кількість бісеринок (дві та одну) і продовжуй плетіння в тій самій послідовності до кінця ланцюжка.



Запам'ятай, що при нанизуванні кожного нового «хрестика» на праву голку набирають дві бісеринки, а на ліву — одну. Не забувай кожного разу щільно підтягувати нитки — від цього залежить зовнішній вигляд виробу.



Розглянь уважно схеми. Чи змінюється візерунок при зміні кольору бісеру? Поясни.



### Творимо красу

У вільний час спробуй зробити браслет або брелок з новим візерунком.



## Ланцюжок «кільця» з бісеру



### Наші помічники:

- нитки
- голки
- бісер
- ножиці



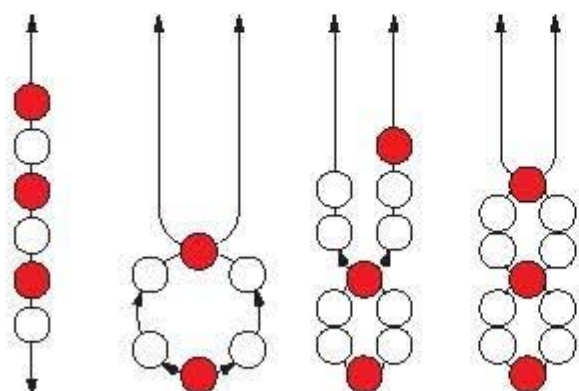
Ланцюжок «кільця» є найпростішою технікою бісероплетіння. Візерунок цього виробу з бісеру складається з окремих, скріплених разом кілець, причому в кожного з них є спільні бісеринки із сусідніми кільцями.





Розглянь схему ланцюжка «кільця» та порівняй її з ланцюжком «хрестик». Чим вони схожі та чим відрізняються?

Розкажи з опорою на схему, в якій послідовності ти будеш виконувати ланцюжок.

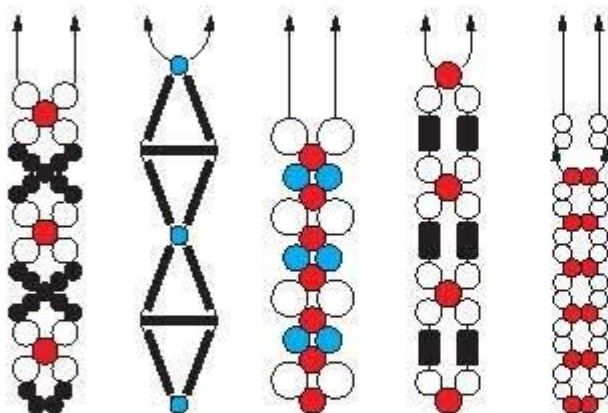


Сплети ланцюжок та утвори з нього браслет або закладку.

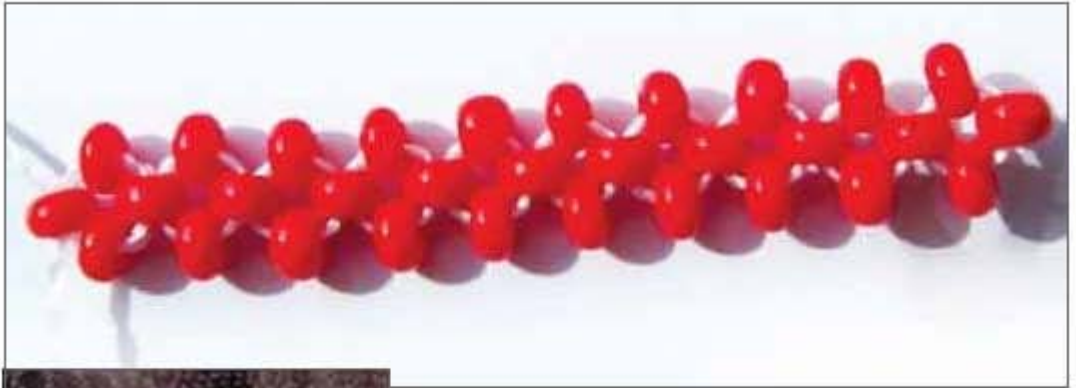


### Творимо красу

У вільний час на основі ланцюжка «кільця» утвори нові візерунки. Для цього використовуй бісер різної величини, форми, кольору.



# Галерея дитячих робіт







## ДЕКОРУВАННЯ ВИРОБІВ



З давніх часів українці прикрашали свої вироби. Мистецтво прикрашати речі побуту називають **декоративно-прикладним, або ужитковим**.

Слово «**декор**» означає «прикраса». Прикладним, або ужитковим, мистецтво називають тому, що прикрашені речі ми використовуємо в житті, побуті. Красивий посуд та вишиті рушники, килими та іграшки, писанки та меблі — все це створено народними майстрами.



Розглянь уважно зображення. Чим прикрашали свої вироби українці?



На Україні є давній звичай на Великдень розмальовувати курячі яйця, освячувати їх та дарувати рідним і знайомим.

Пофарбовані в один колір яйця називають **крашанками**, розписані візерунком — **писанками**. Ще є **крапанки** — забарвлені в один колір яйця та розмальовані крапками іншого кольору. **Шкрябанку** виготовляють з крашанки, прошкрябуючи візерунок голкою.

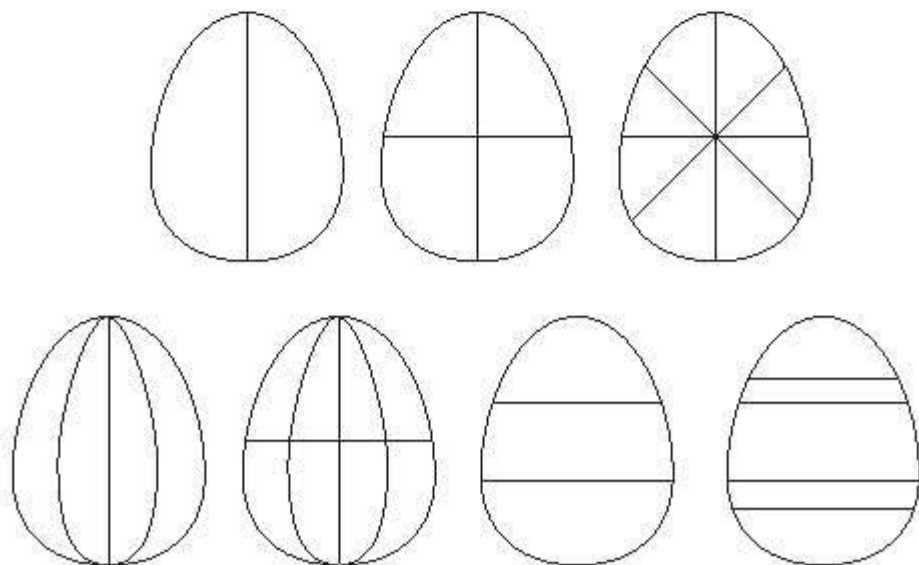


Візерунки та орнаменти на писанках бувають геометричні та рослинні.

Уважно розглянь візерунки та орнаменти на крапанках, шкрябанках, писанках. Зверни увагу на їх розташування на яйці. Поміркуй, як малюнки узгоджуються з овальною формою яйця.



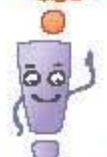
Поділ писанки на частини, в яких розташовується візерунок чи орнамент, є символічним. Ще з давніх часів українці при розписуванні писанки ділили її на 2, 3, 4 та 6 частин уздовж, упоперек та по діагоналі.







Розглянь візерунки та орнаменти на писанках. Як розділене яйце при створенні кожного з них?



Колір у писанці використовується не лише заради краси, кожен має своє символічне значення.



Колір	Значення
	Світло, радість, тепло, надія, небесні світила, врожай у господарстві
	Добро, радість життя, кохання, надія, вогонь, боротьба
	Вода, небо, повітря, здоров'я, сила, вірність
	Весняне пробудження природи, надія на гарний врожай, молодість, спокій, надія
	Земля, родючість
	Смуток, нещастя, колір ночі, невідомого, таємного
	Старість, віра, совість, смиренність



Розглянь писанки. Розкажи, що символізують кольори на них.



У маленькому містечку Коломиї на Західній Україні знаходиться єдиний у світі музей, де зберігаються та експонуються витвори писанкового розпису — писанки. Архітектурне творіння у формі найбільшого у світі яйця стало візитівкою містечка.



## ПИСАНКА-ВИТИНАНКА



Розглянь зразки писанок-витинанок, виконаних народними майстрами. Які елементи зображені на цих витинанках? Пригадай, за якими правилами виготовляються витинанки.



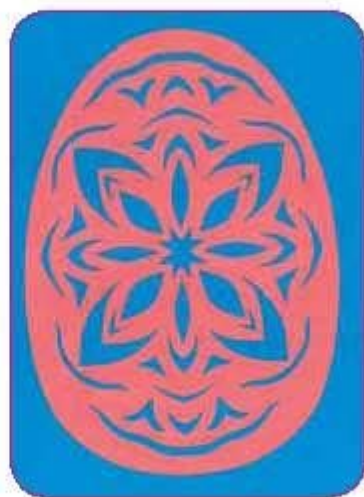


## Працюємо на уроці



### Наші помічники:

- картон-основа
- кольоровий папір
- ножиці
- клей
- пензлик
- олівець



### Школа майстерності: писанка-витинанка

1. За шаблоном або самостійно виріж симетричну силуетну форму майбутньої писанки.

2. Склади її навпіл кольором всередину.

3. Нанеси олівцем візерунок від ліній згину. При цьому пам'ятай, що згини ти можеш робити в різних напрямках: по вертикалі, по горизонталі, по діагоналі.

4. Зроби вирізи за наміченими лініями. Ажурні вирізи ти можеш робити лише від згинів, не торкаючись при цьому країв.

5. Підбери контрастний до писанки картон-основу. Змасти писанку клеєм та приклей.

6. Готову аплікацію поклади під прес.



### Творимо красу разом

Колективно прикрасьте своїми писанками великодній кошик або влаштуйте виставку писанок.

## ДЕКОРУВАННЯ ПИСАНКИ



Розглянь зразки писанок. Які матеріали та елементи використані для їх оздоблення? Що означають кольори на писанках?

Пригадай, як отримати велику кількість однакових паперових деталей.

Обери матеріали та зроби аплікацію своєї неповторної писанки.



### Творимо красу разом

Використайте свої писанки для оформлення вітальних листівок до свята Великодня.

### Галерея дитячих робіт





## В ГОСТЯХ У ДЕКОРАТОРА



**Декоратор** — спеціаліст із оздоблення, прикрашання будинків, приміщень. Назва професії декоратор означає «прикрашати». Для цього декоратор використовує засоби живопису, графіки, скульптури, освітлення.



У завдання декораторів інтер'єру входить створення неповторного вигляду приміщення, який відображає побажання і смаки замовника та творчу індивідуальність самого художника.



Декоратор займається оформленням виставкових стендів, магазинів, торгових залів, художнім оформленням приміщень, бере участь у розробці та оформленні рекламної продукції, надає допомогу в підготовці до виставок і фотосесій та різноманітних рекламних заходів.



Декоратори також допомагають кухарям у прикрашанні столу та кулінарних страв.

Декоратор не тільки повинен володіти нестандартним творчим мисленням, а й знаннями сучасних матеріалів, тенденцій, стилів, традицій оформлення інтер'єрів.



Чим займається декоратор?

Яку користь іншим людям він приносить своєю працею?

Чи кожна людина може бути декоратором?

Чи зустрічав ти приклади роботи декораторів? Розкажи.







## Розділ п'ятий:

### САМООБСЛУГОВУВАННЯ. ВИГОТОВЛЕННЯ Й ОЗДОБЛЕННЯ ОБ'ЄМНИХ ВИРОБІВ



**Вас вітають майстри  
Голочка і Папірчик  
та їхні помічники:**

олівець, пензлик, папір,  
нитки, ножиці,  
голки, клей

- **Ви дізнаєтеся** про способи складання серветок
- **Ви відкриєте** способи виготовлення мережки
- **Ви навчитеся** виготовляти і прикрашати цікаві іграшки та корисні вироби



## САМООБСЛУГОВУВАННЯ. СЕРВІРУВАННЯ СВЯТКОВОГО СТОЛУ



Пригадай, що називають сервіруванням столу. Яких правил необхідно дотримуватись під час сервірування столу?



Сервірування столу має відповідати таким вимогам:

- відповідати заходу (сніданок, обід, вечеря);
- строго поєднуватися зі стравами, які подаються;
- бути естетичним, гармоніювати з формою столу, скатертиною, серветками (формою їх згортання), інтер'єром;
- відображати тематичну направленість свята (День народження, Новий рік);
- усі предмети сервірування повинні бути розміщені відповідно до прийнятих правил.

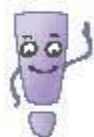




Щоб навчитися правильно і красиво сервірувати стіл, необхідно запам'ятати багато предметів сервірування, їх назви, а головне — призначення того чи іншого прибору. При цьому вимагається не лише охайність, але й художній смак, бажання зробити приємне всім учасникам трапези.

Під час сервірування столу рекомендується дотримуватися певної послідовності:

- 1) накрити стіл скатертиною;
- 2) розставити тарілки;
- 3) поставити скляний посуд (кришталевий);
- 4) розкласти серветки.



Святковий стіл потребує спеціального сервірування. Скатертину повинна бути такого розміру, щоб її краї звисали з усіх боків однаково, приблизно на 20—30 см.

Серветки є невід'ємним предметом сервірованого столу. Адже без серветки неможливо дотримуватися чистоти й охайності за столом. Для сервірування столу використовують паперові серветки, а для святкового, урочистого — полотняні. Серветки з білого або кольорового льняного полотна можуть бути різного розміру, але обов'язково квадратними. Вони повинні бути накрохмаленими, щоб тримати форму.

Чудовою прикрасою є квіти.

Невисокі вазони із квітами розміщують, зазвичай, у центрі столу. Вазони з великими квітами ставити не рекомендується, бо вони



можуть закривати собою блюда та тих, хто сидить за столом. Новорічний стіл добре прикрашає ялинкова гілочка. Святкову й урочисто-таємничу атмосферу створюють запалені свічки.



Назвіть основні вимоги до сервірування столу. Для чого служать серветки? Які серветки використовують для сервірування святкового столу?

Серветки якої форми краще використовувати для сервірування святкового столу? Чим ще можна прикрасити святковий стіл?



## СПОСОБИ СКЛАДАННЯ СЕРВЕТОК ДЛЯ СЕРВІРУВАННЯ СВЯТКОВОГО СТОЛУ



### Рибка

Наші помічники:

- льняна накрохмалена серветка квадратної форми





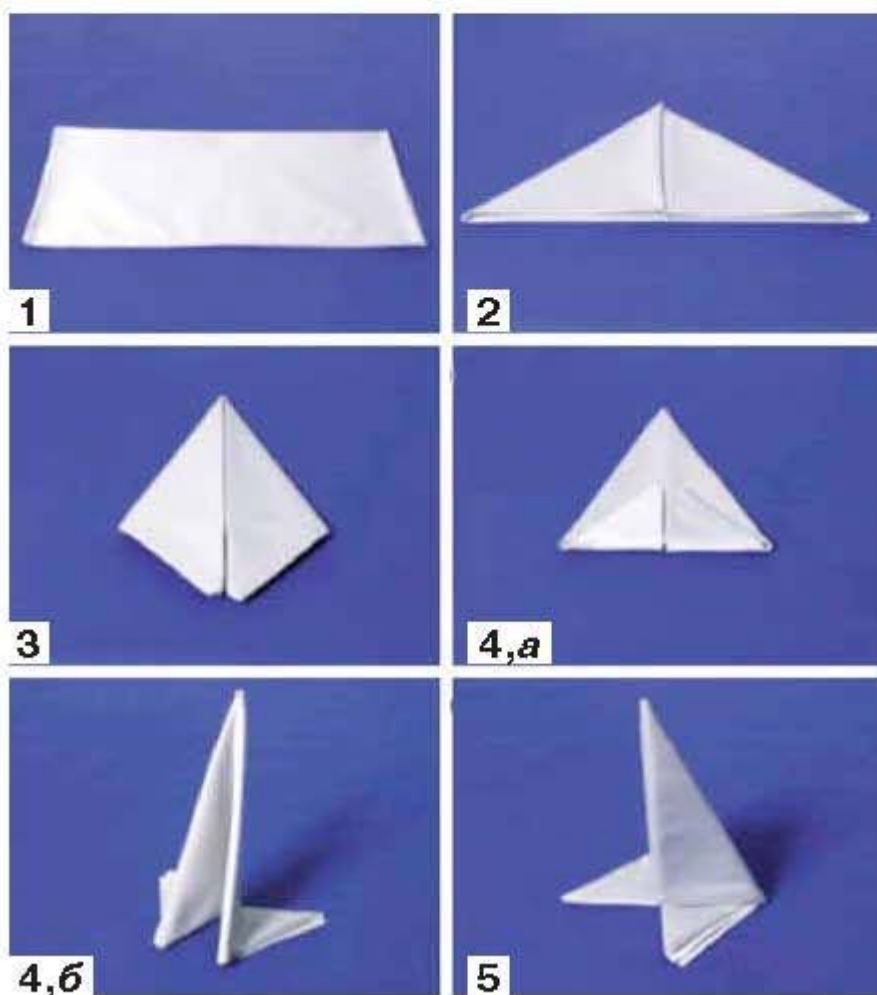
Пригадай базову форму оригамі — трикутник. Вона є основою для різних способів складання серветок.

1. Базова форма серветки — трикутник. Нижній кут загни вгору.
2. Лівий виступаючий кут загни вниз.
3. Так само загни і правий кут.
4. Ліву сторону загни до середини фігури. Так само загни і праву сторону.
5. Переверни фігуру і прикрась її невеликою намистоною або черепашкою.



## Вершина

1. Серветку склади навпіл по горизонталі, згином догори.
2. Верхні кути прямокутника склади до середини.
3. Бічні сторони трикутника сумісти, щоб їхні гострі кути зійшлися внизу.
- 4, а. Переверни фігуру та підігни нижні кінці вгору і злегка пригладь.
- 4, б. Зігни по вертикальній осі складками всередину.
5. Постав серветку вертикально.





## Парус

1. Базова форма серветки — трикутник.
2. Скрути серветку трубочкою до половини.
3. Постав серветку вертикально, з'єднаючи краї.



## Свічка

1. Базова форма серветки — трикутник.
2. Відігни на 2—3 см нижню сторону і переверни.
3. Скачай серветку в щільну трубку, заховай кінчик під основу.
4. Відігни верхню частину і красиво сформує «вогонь».



## Творимо красу

У вільний час дізнайся у дорослих про інші способи складання серветок, потренуйся їх складати.

Застосуй свої навички під час сервірування святкового столу.



## САМООБСЛУГОВУВАННЯ. ОЗДОБЛЕННЯ ВИРОБІВ. ВИШИВКА



Здавна люди оздоблювали свій одяг. Для цього використовували: вишивку, мережку, китиці, помпони.



**Вишивання** — процес прикрашання виробу за допомогою стібків. Вишивати можна нитками, бісером, перлами, коштовними каміннями на тканині, шкірі та інших матеріалах. У результаті вишивання дістанемо вишивку.

**Вишивка** — один із давніх і найбільш поширених видів народного декоративно-прикладного мистецтва. Вона виникла дуже давно і передавалася від покоління до покоління.

Вишивки — це в першу чергу обереги від усього поганого, а саме: від блискавки, неврожайності, нещастя.





Кожен колір має своє значення і несе в собі певну енергію, яку людина відчуває з допомогою настрою, тому не лише візерунок, а й колір впливає на власника вишиванки.

Наші предки здавна оздоблювали вишивкою жіночі головні убори, чоловічі шапки, сорочки, кожухи, свити, юпки, рушники, скатертини, наволочки та ін.





**Матеріалом-оснотою для вишивання** здавна служила домоткана вовняна, льняна, конопляна тканина. Згодом її замінили фабричного виготовлення льняні, бавовняні і вовняні матеріали та шкіра. На них здавна вишивали тільки нитками, а пізніше стали застосовувати фабричну пряжу, металеві золоті й срібні нитки, корали, перли, коштовне каміння, бісер, металічні пластинки, шнури тощо.





За мотивами орнаменти вишивок поділяють на три групи: геометричні, рослинні, зооморфні (тваринні).



Пригадай, з яких елементів складаються геометричні, рослинні, зооморфні орнаменти.



## Полотняне переплетення ниток у тканинах

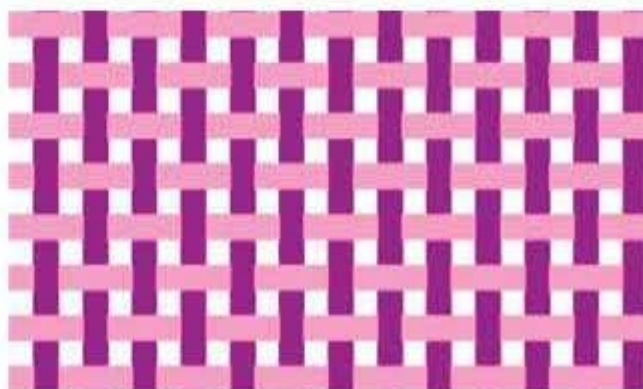


### СЕРВЕТКА З БАХРОМОЮ



Розглянь уважно клаптик мішковини. Що ти помітив?

Нитки в ньому переплітаються, чергуючись через одну. Таке переплетення ниток буває і в інших тканинах. Воно називається полотняним.



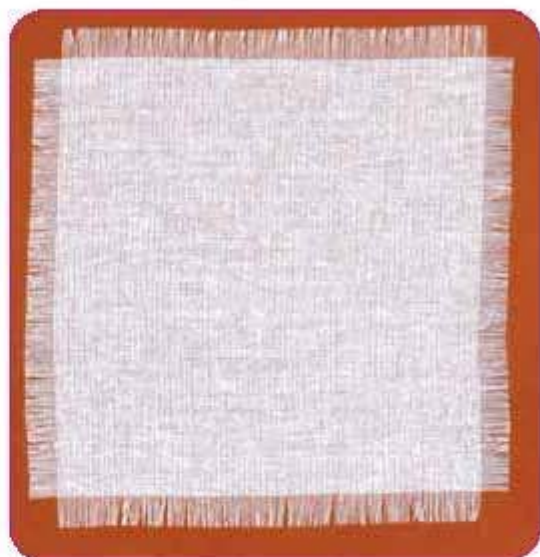
Нитки, які розташовані вздовж краю тканини, називають **нитками основи**, а впоперек — **нитками піткання**.

## Працюємо на уроці



## Наші помічники:

- тканина з полотняним переплетенням 15×15 см
- голка

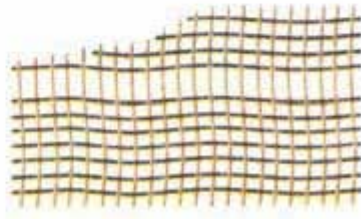
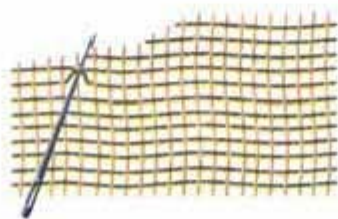


## Серветку з бахромою робимо так:

Для серветки візьмемо тканину будь-якого кольору з добре помітним полотняним переплетенням ниток. Виріжемо з неї прямокутник або квадрат бажаного розміру (приблизно 12×15 або 15×15 см).

**1.** Перш за все вирівняй краї серветки. Для цього акуратно висмикни голкою одну нитку близько до краю та обережно витягни її з тканини. Зроби так з усіх боків.

**2.** Обріж краї серветки точно по ниткам, які просмикнули.



**3.** Зроби по краях серветки бахрому: висмикни всі нитки, починаючи з крайніх, щоб вийшла бахрома завширшки близько 1 см.





## Творимо красу

До наступного уроку приготуй серветку зі спеціальної тканини для вишивки хрестиком та оздоб її бахромою.



## ВИГОТОВЛЕННЯ МЕРЕЖКИ



**Мерéжка** — це ажурна вишивка, яку виконують на смузї тканини, з якої висмикнуто нитки лише в одному напрямку. Нитки, що залишилися невитягнутими, з'єднуються в пучки («прутики»). На тканинах, де нитки йдуть під нахилом (косо), мережку не вишивають.

Мережки бувають різноманітні — від вузеньких смужок до складних мережок, подібних до справжнього мережива.



Мережками прикрашають білизну, одяг, рушники, використовують для з'єднання окремих деталей одягу. Виконують мережки білими та кольоровими нитками.



### Школа майстерності: тканина для мережки



**1.** Зручною для початківців є спеціальна вишивальна тканина, в якій нитки основи й піткання однакової товщини. Її структура створює чітко окреслені квадрати, які разом з отворами в кутах квадратів цієї тканини полегшують процес лічби.

**2.** Перед початком роботи на тканині познач місце і розмір мережки.

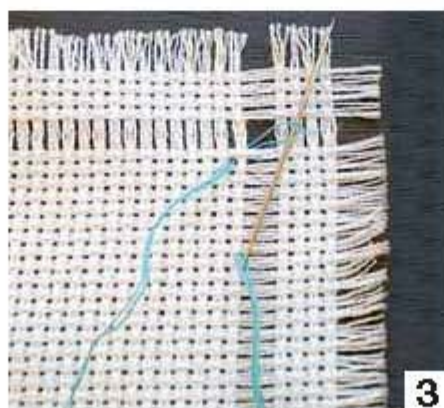
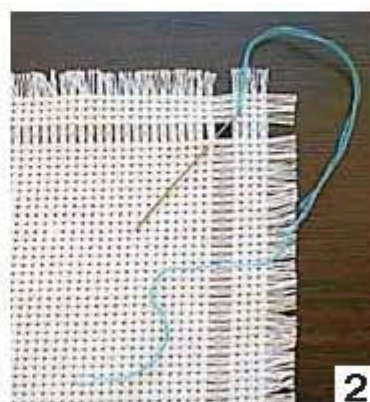
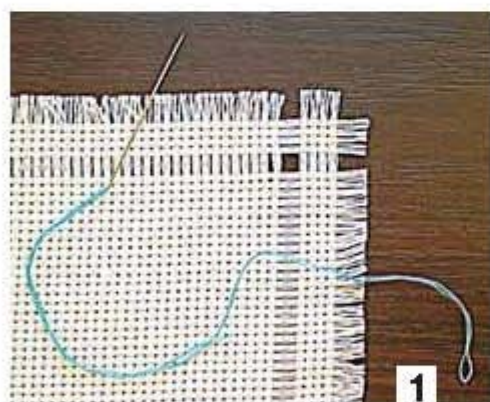
**3.** Витягни нитки основи або піткання, щоб утворилась нитяна доріжка.





**4.** Підбери катушкові нитки або муліне, товщина яких не перевищує товщину ниток у тканині.

**5.** Мережку вишивають справа наліво. Для того щоб закріпити нитку, склади її удвоє і двома складеними разом кінцями протягни у вушко голки. В утворену петлю протягни голку і закріпи нитку на тканині у лівому нижньому куті, який утворився після витягування ниток доріжки.





## Мережка «одинарний стовпчик»



### Наші помічники:

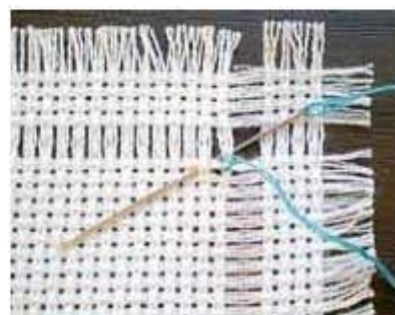
- серветка з бахромою
- голка
- нитки
- ножиці



1. На голку намери 3—5 ниток, обвий їх ниткою знизу, стягуючи у стовпчик.



2. Закріпи стовпчик, вколюючи голку і виводячи її через нитки в нижній лівий отвір наступного стовпчика на відстані.



3. Знову обвий голкою нитки стовпчика та закріпи, вколюючи голкою та виводячи через наступний стовпчик.

**Увага!** Вколюй голку в спеціальні отвори на тканині.





4. Так продовжуй до кінця ряду.



### Творимо красу

Закінчи вишивати серветку мережкою та подаруй її мамі чи бабусі.



## ВИГОТОВЛЕННЯ Й ОЗДОБЛЕННЯ ВИРОБІВ ОБ'ЄМНОЇ ФОРМИ



Кожен день ти зустрічаєшся з упаковками, які мають різну об'ємну форму. У коробках продають продукти і взуття, побутову техніку та багато іншого. Яку будову має коробка? Великі картонні ящики, сірникові коробки і молочні пакети склеюють по-різному. За основу завжди беруть прямокутну основу та прямокутні стінки.



Візьми сірникову коробку та розглянь її.

1. Яку будову має коробка?
2. Розріж її по швах.
3. Розклади розгортку на горизонтальній площині.
4. Спробуй скласти коробку.





У чому відмінність об'ємного виробу від плаского?

Скільки площин у коробки?

Як закріплені краї коробки?

Чи потрібні припуски для склеювання? Поясни, для чого?

Коробкам та упаковкам можна надати «друге життя», виготовивши на їх основі багато гарних та корисних речей.



Розглянь фотографії. Які пакувальні матеріали використали для виготовлення цих виробів?



## ІГРАШКИ НА ОСНОВІ ЦИЛІНДРА АБО КОНУСА



Наші помічники:

- кольоровий картон
- кольоровий папір
- картонний циліндр
- клей
- ножиці
- пензлик



Розглянь вироби. На основі якого геометричного тіла вони зроблені? Які матеріали потрібні для їх виготовлення та оздоблення?

Де і для чого можна використати ці вироби?

Склади план їх виготовлення. Зроби іграшку, яка тобі найбільше сподобалась, додай елементи на основі різних прийомів роботи з папером, що доповнять її образ.





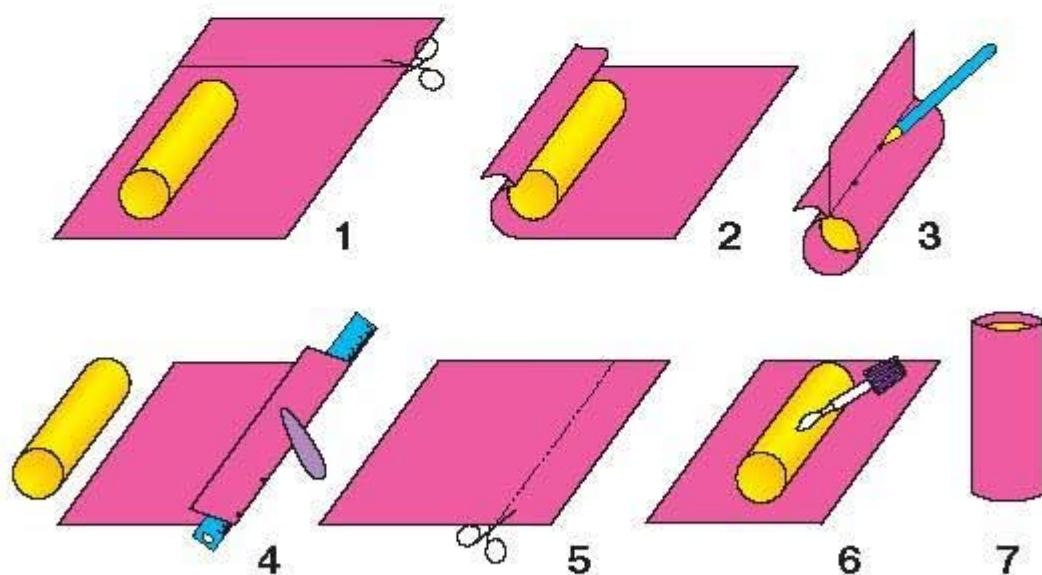
## Школа майстерності: іграшки з трубок

**1.** Основою для іграшок можуть служити картонні трубочки з-під туалетного паперу, паперових рушників, фольги, харчової плівки тощо.

**2.** Спочатку трубочці за бажанням треба надати певну форму, як показано на фото. Це — основа для майбутніх вушок, ріжок, вусиків.



**3.** Спочатку трубочку обгорни кольоровим або гофрованим папером відповідного кольору за малюнками. Для цього трубочку потрібно вирівняти, а після обгортання знову надати попередньої форми.



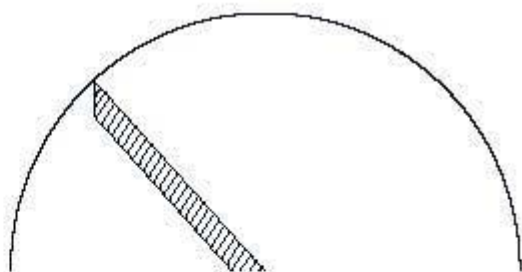
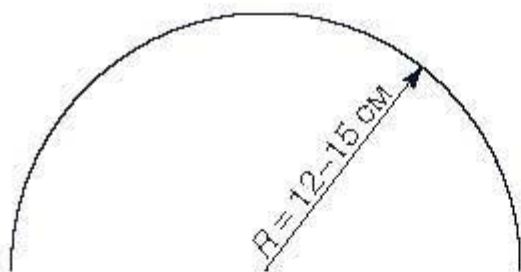
**4.** Додай іграшці належні деталі, створюючи образ.



Розглянь вироби. На основі якого геометричного тіла вони зроблені?



Пригадай, як намалювати за допомогою циркуля півколо. Яку деталь треба додати до креслення, щоб отримати розгортку об'ємної форми?



Придумай, яку іграшку на основі конуса ти хочеш зробити. Склади план її виготовлення та підбери необхідні матеріали для оздоблення. На зворотному боці картону намалюй розгортку конуса, виріж її, з'єднай за допомогою клапанів, доповни необхідними деталями.



### Творимо красу

Колективно придумайте історію, яка сталася з паперовими героями, та розіграйте з ними лялькову виставу.



## ВИГОТОВЛЕННЯ ПІДСТАВКИ ДЛЯ РУЧОК ТА ОЛІВЦІВ



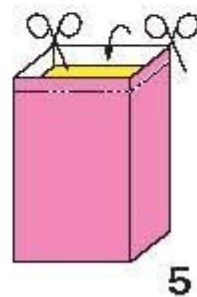
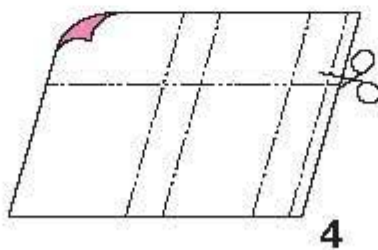
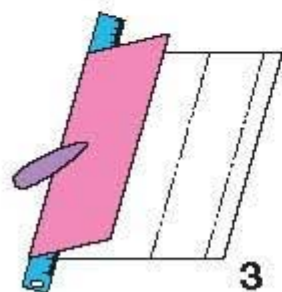
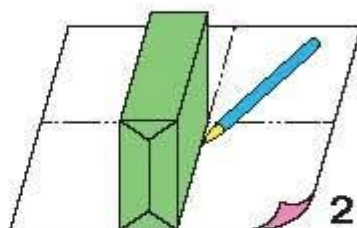
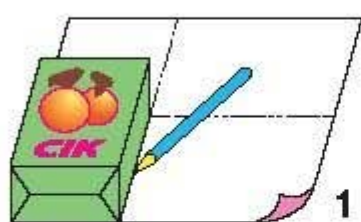
Наші помічники:

- кольоровий картон
- кольоровий папір
- картонна коробка з-під соку
- клей
- ножиці
- пензлик
- стрічки



### Школа майстерності: іграшка з упаковки

1. Для майбутньої підставки використай упаковку з-під соку, чаю, макаронних виробів, круп прямокутної форми.
2. Обріж зайву частину упаковки, залишивши висоту 15 см.
3. Відповідно до обраного образу підбери колір паперу. Обгорни та обклей упаковку кольоровим папером за малюнком.



4. Обгорнуту коробку приклей на підставку.
5. Оздоб виріб додатковими деталями відповідно до обраного образу.



### Творимо красу

Перетвори свою упаковку на скриньку для різних дрібниць та доповни образом тваринки, яка буде охороняти твої «скарби».



### Галерея дитячих робіт







## ПРОЕКТ «ПОДАРУНКИ ДО ВЕСНЯНИХ СВЯТ»



Ти вже знаєш, як треба виконувати проекти, і тепер зможеш вдосконалити свою майстерність.

Весна багата на свята. Пора подарунків, привітань, походів у гості. Спробуй зробити гарні і корисні подарунки до весняних свят з паперу та картону відомими тобі техніками, щоб порадувати друзів та близьких.



Які весняні свята в українців ти знаєш? Назви їх. З чим вітають?

Що прийнято дарувати на кожне з цих свят?

Дізнайся, чи є такі свята в інших країнах. Які традиції пов'язані з ними?

Обери завдання та зроби виріб.

### Калейдоскоп завдань

#### 1. Вітальна листівка



Дізнайся, що частіше зображують на листівках до весняних свят. Які ще символи та знаки для цього використовують?



## 2. Весняні квіти

Дізнайся, які перші квіти з'являються навесні. Яку будову вони мають?





### 3. Подарунки та сувеніри

Дізнайся, що можна дарувати на свята мамам та бабусям.



## ЗМІСТ

<b>Вступ.</b> Форми і образи природи — зразок для майстра. . . . .	4
--	---

### РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Робота з пластиліном і природними матеріалами . . . . .	7
Робота із пластиліном. . . . .	8
Комбінування природних і пластичних матеріалів. . . . .	17

### РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Робота з папером, пластиліном і з природними матеріалами . . . . .	23
Витинанки. . . . .	24
Мозаїка . . . . .	35
Оригамі . . . . .	46
Квілінг . . . . .	55
Проект «Майстерня Діда Мороза» . . . . .	64

### РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Робота з волокнами та нитками. . . . .	67
Волокна. . . . .	68
Види та властивості тканин . . . . .	72
Аплікація з тканини . . . . .	73



## РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

Робота з дротом і бісером, декорування виробів . . . . .	79
Виготовлення об'ємних фігур із дроту . . . . .	80
Бісероплетіння . . . . .	84
Декорування виробів. . . . .	91

## РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Самообслуговування. Виготовлення й оздоблення об'ємних виробів. . . . .	99
Сервірування святкового столу. . . . .	100
Оздоблення виробів. Вишивка . . . . .	106
Виготовлення й оздоблення виробів об'ємної форми . . . . .	116
Проект «Подарунки до весняних свят» . . . . .	123



**До зустрічі у Школі майстерності  
1 вересня!**

## Відомості про стан підручника

№	Прізвище та ім'я учня	Навчальний рік	Стан підручника		Оцінка
			на початку року	в кінці року	
1					
2					
3					
4					
5					

Навчальне видання

*СИДОРЕНКО Віктор Костянтинович*  
*КОТЕЛЯНЕЦЬ Наталка Валеріївна*  
*АГЕСВА Олена Володимирівна*

## ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

Підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України*

**ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО**

В оформленні підручника використано фотографії *Олени Агєєвої*,  
витинанки *Миколи Теліженка* і *Андрія Пушкарьова*.

На обкладинці використано фрагмент пластилінової картини *Барбари Рейд*

Редактор *К. О. Дмитренко*  
Художній редактор *А. М. Віксенко*  
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*  
Коректор *С. Войтенко*

Формат 70×100<sup>1/16</sup>. Ум. друк. арк. 10,368 + 0,33 форзац.  
Обл.-вид. арк. 10,0 + 0,55 форзац. Наклад 212 600 прим.  
Зам. № 13-09-0322.

### ТОВ «СИЦІЯ»

Свідоцтво про державну реєстрацію серія ДК № 3363 від 30.12.2008 р.  
61017, м. Харків, вул. Кокчетавська, 20

Віддруковано ТОВ «ПЕТ»  
Св. ДК № 4526 від 18.04.2013 р.  
61024, м. Харків, вул. Ольмінського, 17